

B

E c o n o m i q u e

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv flyttning återsänds
försändelsen med nya adressen på
baksidan (ej adressidan).

NORDISKA FÖRBUNDET FÖR KULTURLANDSKAP

Returadresser:

SVERIGE

Hälsinglands museum, Storgatan 31,
S-824 32 HUDIKSVALL.

NORGE

G Sør-Reime, Salvågergata 9,
N-4006 STAVANGER.

DANMARK

P Grau Møller, Egevej 1,
Nr. Lyndelse, DK-5792 ÅRSLEV.

Palautukset:

FINLAND

L. Eerikäinen, Vipunenvägen 14,
SF-00610 HELSINGFORS

Glöm inte
MEDLEMSAVGIFTEN!
Belopp finns på förra sidan

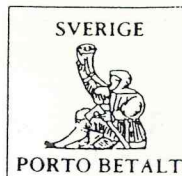
Postgirokonto till
Nordiska Förbundet
för Kulturlandskap:

Danmark, c/o Per Grau Møller
nr 8 96 50 80

Norge, c/o Geir Sør Reime
nr 080 14 51 14 32

Finland, c/o Liisa Eerikäinen
nr 8 000 54-1099 421

Sverige,
c/o Maria Nyman-Nilsson
nr 77 52 09-0

Många goda nya år !

I detta nummer av LOMMEN finns inte uppgifter om *Litteratur om kulturlandskap*. Den uppmärksamme kan dock ändå notera en del uppgifter i ämnet. Vi avslutar med ännu en. Det är boken *Woodcraft, naturnära scouting - en livsstil*. 1995 Brügge, Glantz, Sandell.

Det är en bra bok. Mycket tänkvärt och fina och kul tips för både unga och äldre. Låt er inte skrämmas, ni som fått för mycket av scouthurtighet! Det är inte så farligt.

Den säljs från Svenska Scoutförbundets kansli,
Box 49005, S-100 28 STOCKHOLM. Tel 08-692 33 00. Fax 08-692 33 03.

Ett citat:

Det handlar om att välja vad vi verkligen anser oss behöva, av teknik och resursutnyttjande. Det handlar om att utveckla en livsstil som vi kan försvara inför Moder Jord och inför förtryckta människor här hemma och i u-länderna. Det gäller också att välja vad vi måste sluta använda och underordna det övergripande målet - livets fortsatta existens och dess mångfald, även på lång sikt.

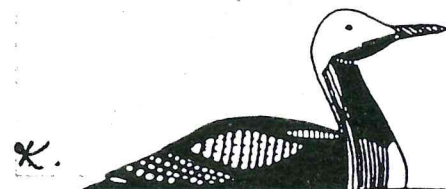
NORDISKA FÖRBUNDET
FÖR KULTURLANDSKAP

LOMMEN

Kulturtidningen

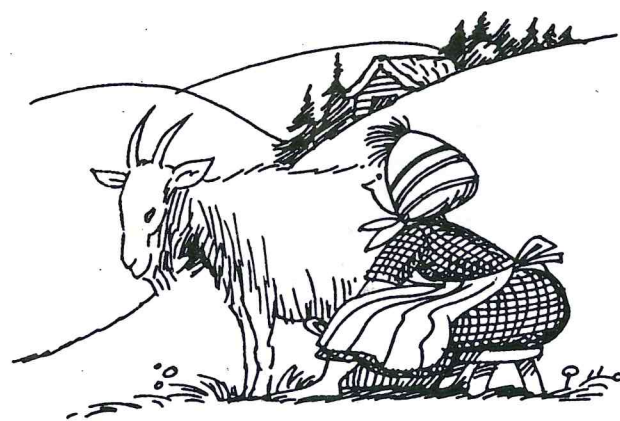

20 * December 1997

Ur Lommen

Årsmötet 1998 förbereds, vi tar i träd och känner helgfrid...

Vi har tillfälligt bytt bort herdebilden i vinjetten här på sidan två. Vi lämnar platsen till en herdinna, eller skojänta som det heter i Hälsingland. Skälet är naturligtvis att vi puffar för årsmötet 1998 och arrangemangen kring detta.

Platsen för årsmötet är således Hälsingland och de två kommunerna Ljusdal och Hudiksvall som får dela på uppdraget att visa vad landskapet har att bjuda. Enligt mångas önskan blir temat fäbodbruk. Intresse för denna gren av jordbruket har länge funnits bland medlemmarna och har nu ökat sedan många har tagit del av den broschyr om fäbodskog och fäbodbruk som NFFK gjort tillsammans med Hälsinglands museum.

Det blir emellertid inte enbart fäbodar. Vi ska också bekanta oss något med den kultur som finnvandringen lade grunden till för 400 år sedan. Det är en av Sveriges mer genuina finnbygder vi besöker. Vi kommer också att konstatera att det är en gammal gränsbygd till Norge och Danmark. Kanske kommer också geologi, gruvhantering och annat att beröras. Natur och kultur kommer att blandas i en, som vi hoppas, smaklig kompott.

Tidpunkten bryter emot vad vi hittills vant oss vid. Det är ett experiment som vi vågar göra därför att så många som vi frågat har varit positiva. *Det blir 13, 14, 15 och 16 augusti.* Vi hoppas att en del kan kombinera det hela med en familjesemester i Hälsingland. Arrangemangen ska bli sådana att barn i alla åldrar ska kunna vara med. Vi kan inte säga något definitivt om kostnader ännu, men det ska hålla sig kring 2000 SEK per vuxen och allt på platsen inkluderat.

Beträffande semester i anslutning till årsmötet så ska NFFK gärna försöka hjälpa till med tips grundade på de önskemål som ställs. Sänd några rader till kansliet i Hudiksvall så får vi se hur vi lyckas.

Vi återkommer med utförliga uppgifter om årsmötesarrangemangen i nästa nummer av LOMMEN.

För en tid sedan fick vi en artikel av Sven Thorsen som han tyckte vi borde läsa. Den var tryckt i Danmarks naturfredningsforenings tidskrift Natur og miljø. Eftersom den bara har 250 000 läsare så förtjänar den att tryckas en gång till och läsas av ytterligare några. Vi tycker den passar bra som en kommentar till artikeln "Är det inte nog med Munkängarna?" i förra numret av LOMMEN. Den fick för övrigt god uppmärksamhet och flera positiva kommentarer, bl a från länsstyrelsen i Skaraborgs län.

Sedan ger det ena det andra. Sålunda utvecklades Svens artikel till närmast ett temanummer om träd och mycket om ekar. Åke Carlsson och Jan Lannér står för underlaget till ett par andra artiklar. Per Grau Möller bidrar med den fjärde trädartikeln som innehåller en del funderingar kring julgranar eller juletrær.

Julgranar och juletrær för tankarna till det här med språk. Ingen har någonsin klagat på den språkblandning som råder i LOMMEN. Den enda kommentar som fällts, och som nått redaktören, kom från hedersmannen Anders von Stockenström som glatt konstaterade: "-Och alltihop är skrivet på svenska!" Men läsa är en sak, skriva på ett grannlands språk är något helt annorlunda. När redaktören kortade ner Sven Thorsens artikel till hälften var det ett pyssel att få det att gå ihop på sina ställen. Vi får höra hur Sven och övriga danskar reagerar.

Island är ett fantastiskt land på många sätt. Det fick vi erfara som gästade ön i samband med seminariet i september på Nordens hus i Reykjavik. Vi återkommer till själva seminariet i ett senare nummer av LOMMEN och i en särskild rapport. Men nu till språket. Det är fascinerande att lyssna på några som samtalar på vad som låter likt ens modersmål men som ändå är helt obegripligt. Det är isländska. Men så till det mest positiva. Nästan alla på Island talar dessutom *Nordiska*. Med danska, norska eller svenska som grund talar men ett språk som alla i Norden har mycket lätt att förstå. Raka motsatsen till Babels torn!

Kanske har lättheten för språk med motiveringen att göra. Jag som är LOMMENS redaktör hade till exempel oerhört svårt för tyskan under hela skoltiden och därefter har detta språk sorgfälligt undvikits. Hildegard Mellerups artikel gav en tankeställare.

Andra världskriget inträffade under mitt fjärde till tionde år. Under de åren uppfattade jag inte ett enda positivt ord om Tyskland och tyskarna. Det satte sina spår. Jag har fått kämpa för att få en förnuftig relation till landet och dess invånare. Naturligtvis har mina upplevelser av krigsåren även präglat inställningen till språket. Hildegards artikel var befriande att läsa. Den är så fri från fördom och så fylld av kärlek och försoning. Den rörde mig.

Naturligtvis är det som öaser i vårt kulturlandskap vi ska se dessa minnesplatser. Platser för andakt och skönhetsupplevelser. Naturligtvis som platser där anhöriga kan få känna närhet med förlorade kära, men också platser där vi alla kan känna frid och komma lite närmare oss själva.

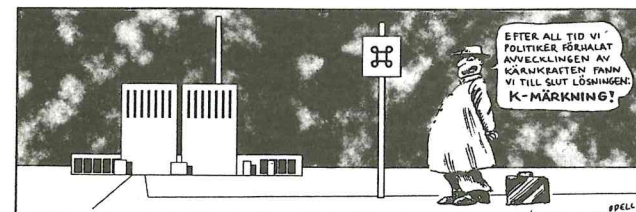
Jag tänker på de fem tyska soldater som brändes inne i min svärmors barndomshem i finska Kolari under krigets slutskede. Jag har sett ruinerna av huset. Skorstensstocken stod som ett monument över hatet. Jag är sorgligt medveten hur lång tid det kan ta innan hat mellan folk kan övervinnas. Jag förstår hur lätt fiendskap kan återuppväckas.

Må gravplatsen i Rovaniemi, där jag hoppas de fem tyskarna från Kolari vilar, bli försoningens plats. Må vi alla se den och liknande minnesplatser så som Hildegard och uppfatta dem så som hon. Då kan de aldrig bli fästpunkter för negativa och destruktiva samhällskrafter.

Ett nytt center för studier av kulturmiljö, natur och landskapshistoria har sett dagens ljus i Danmark. Centrets ledare presenterar den storslagna satsningen och vi hoppas verksamheten leder till mycket positivt för kunskapen om kulturlandskapet.

Världsarven är på tapeten. I nyheterna härom dagen hörde vi att Riksanstikvaren i Norge vill utöka världsarvsområdet i Røros med föroreningskällan som höll på att förgifta hela staden en gång. Vi håller med, vad är staden utan den natur och de naturtillgångar som skapade staden. Naturligtvis ska gruvan, gruvanläggningarna och slaggarvarporna samt de marker som försörjde staden och anläggningarna med ved och virke rymmas inom världsarvsområdet. Natur och kultur kan inte skiljas åt.

Vårt arv är emellertid inte bara det storslagna. Vi måste också värna det lilla. Vad finns av barndomens lekplatser? Finns någon mjölkbutik att visa upp för barnen så att de vet vad vi vuxna talar om? Vad är en sportstuga? Vad är en hytte? Var finns ett mjölkbord? Var finns rälsbussen och järnväghållplatserna? Minns någon rattmuffen i perlon, dockan i celluloid, gardinen av plastic och telefonen av bakelit? Det gamla är också framtid. Häng med i K-märkningsdriven!!! Gör den Nordisk.

Paul Gauguin hade anknytning till Norden. Hans hustru var danska. Både henne och barnen övergav han för Tahiti och Söderhavet. Han sökte sitt ideala landskap med den ideala kulturen. Han fann det och skildrade det. Vi låter denne underbare konstnär, som förebådade såväl jugend, symbolism och kubism, avsluta med sitt polynesiska krucifix. Han skar det för exakt hundra år sedan.

Det passar så här i helgtider.

Gott Nytt År

Nordiska Förbundet för Kulturlandskap Nya ordföranden presenteras

Lisbeth är van att svinga klubban.

Lisbeth Prøsch-Danielsen: Jeg ble valgt inn i styret som ny formann etter Lena Bergils. De fleste nordmenn vil forstå meg dersom jeg sier at det er som å hoppe etter Virkola, for Lena har vært primus motor i forbundet i mange år. Jeg skal forsøke å ikke snuble i unnarennet.

Selv har jeg vært medlem av forbundet siden det første årsmøtet på Åland, og deltok siden på årsmøtene i Vik i Sogn og på Møn. Så fikk jeg en liten gutt og han krevde hele meg en god stund. Men, jeg glemte ikke forbundet. Jeg syntes at møtene både var interessante og lærerike, og ikke minst var det deilig for en akademiker å få litt innsikt i det slit og praktiske arbeidet som har gitt opphav til de vakre kulturlandskaps-typene vi har i Norden. Noe av det beste jeg vet er å sitte på trappa på en gammel støl, nyte roen og fjellluften, og drømme meg tilbake til svunne dager. Da er livet herlig.

Jeg er født 1956 i Kristiansand. Jeg tok hovedfagskamen i botanikk ved Universitetet i Bergen med spesialfelt innen vegetasjonshistorie og pollenanalyse. Da jeg var ferdig med utdannelsen var jeg så heldig å få arbeid på Arkeologisk museum i Stavanger. Det er en tverrfaglig institusjon der både naturvitere og kulturvitere arbeider sammen for i hovedsak løse arkeologiske problemstillinger. Her har jeg stilling som første konservator. I 1992 flyttet vi til Trondheim der jeg nå bor med samboer, min sønn og en kanin. Jeg lever en pendlertilværelse mellom arbeid i Stavanger og hjem i Trondheim, så man får ta det beste ut av dette og si at jeg dekker Sør-Norge godt.

På museet har jeg også kvartærgeologi som arbeidsfelt. Store deler av mitt arbeid er derfor å skaffe viten om de endringene som har funnet sted i landskapet, enten de er naturgitte eller skyldes menneskenes utnyttelse og bruk. Har arbeidet mye med endringer i havnivå, isavsmelting og sandflukt. Når det gjelder kulturlandskapet er det først og fremst endringene fram til dagens kulturlandskap jeg har beskjeftiget meg med.

Akkurat nå arbeider jeg på spreng med å belyse avskogningen og lyngheietableringen i Sørvest-Norge. Vi vet jo alle at avskogningen blant annet er et resultat av menneskenes inngrep i forhistorisk tid. Samtidig arbeider jeg også med en spesiell kulturminnetype som i Norge bare finnes her i Rogaland. Disse har et mystisk navn "alvedanser", men har også et mer folkelig og forståelig navn som "stakktufter".

Jeg skal finne ut av alderen på og bruken av disse alvedansene. Trolig har de vært brukt til stakking av lyng. Har noen av leserne hørt om lyngstakker så vil jeg være takknemlig dersom dere sendte meg noen ord.

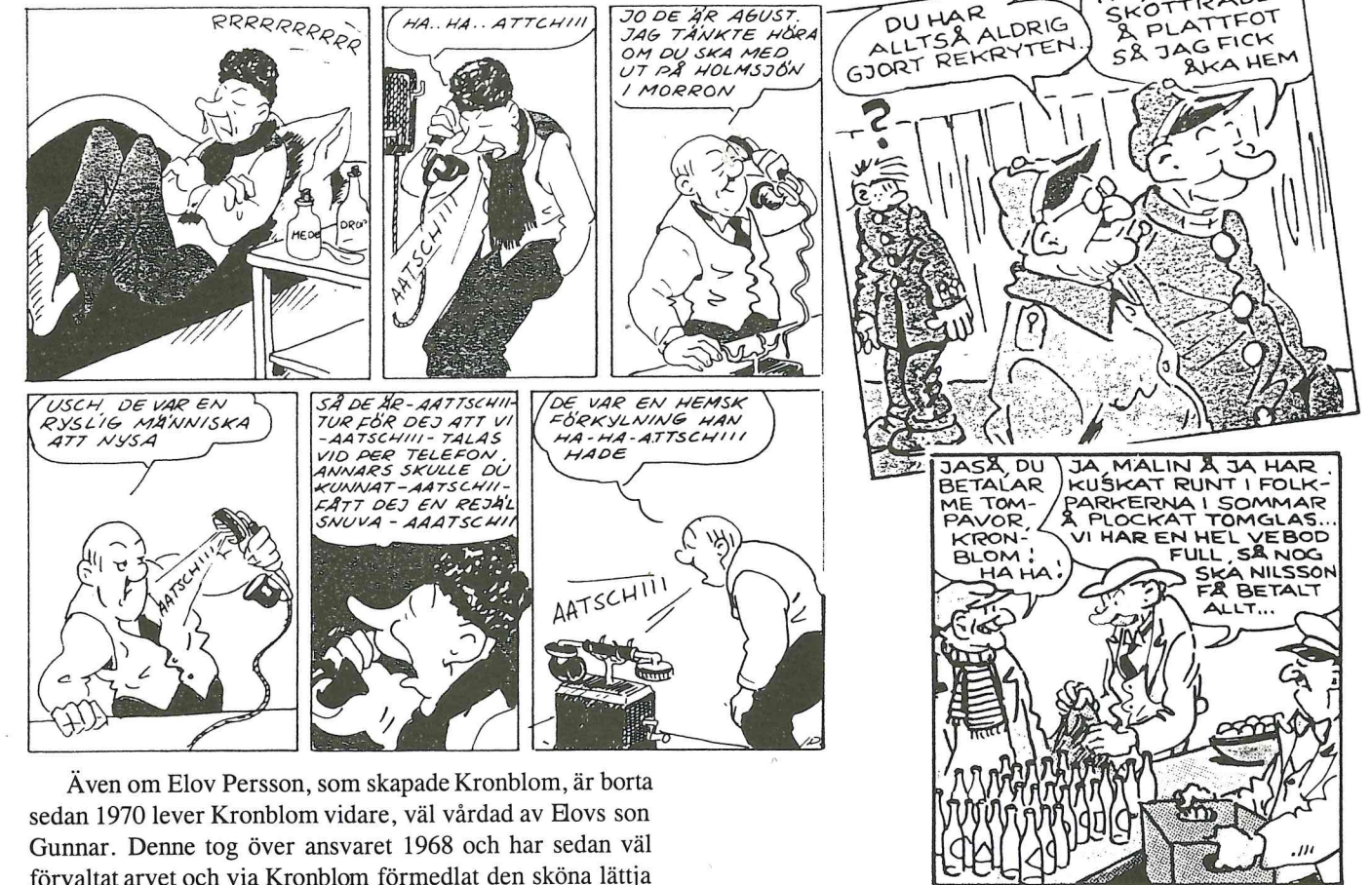

Alvedans eller stakktuft

Mine interesser ellers er snekring, skigåing (hver søndag i vinterhalvåret), en god film og det ikke fullt så sunne kafebesøk (hver lørdag hele året).

Kronblom -klassiker 70 år

Han är en härlig typ, Kronblom. Den gängliga figuren med den långnästa profilen har blivit en klassisk gestalt. Lite kort har den blå kostymens rock alltid varit och den likaledes blå, lågkulliga kubben har hängt med i 65 år. De höga kängorna har än en gång blivit moderna. Det är få som inte är bekanta med honom. I 70 år har han hängt med i tidningarnas spalter. Först dök han upp i Åkerlunds Allt för Alla och finns numera i den lika klassiska Allers.

Även om Elov Persson, som skapade Kronblom, är borta sedan 1970 lever Kronblom vidare, väl vårdad av Elovson Gunnar. Denne tog över ansvaret 1968 och har sedan väl förvaltat arvet och via Kronblom förmedlat den sköna lättja vi alla längtar efter. Kronblom är inte lat, han utnyttjar tiden. Livet är för honom en skön konst och de problem han möter löser han med genial bakvändhet. Med benägen myndighetshjälp kallas han in till repetitionsmöte fastän han är kronovrak. I kronans lump träffar han hela Sveriges beväring 91an Karlsson, som Gunnar Persson också tecknar ibland. Sällsynta är mötena med Agust Vråk, seriefiguren som Ingvar, Elovson's andre son, ärvde. Äktenskapet med Malin är lyckligt. Svärmorsplågan är en utmaning och kampen mot den är ädel och förs med blanka vapen.

Redan för trettio år sedan fick Kronblom Svenska Serieakademins finaste utmärkelse. I motiveringen stod bland annat att man gav Elov Persson priset för att han med sin folkliga serie bevarade en samhällsbild - ett kulturlandskap - som är på väg att försvinna. Kanske är det så att det

numera är fler som förknippar en nostalgisk gammaldags lantlig idyll med Kronbloms Vinkelboda än med Anna Maria Roos och barndomsskolans mer och mer bortblekande Sörgård och Önnemo by. Vinkelboda är en glesbygd vi känner igen bland alla de andra, förmodligen med några drag från det gamla Torsåker i Gästrikland där Elov levde sitt liv med sin Signe.

Handelsboden hotas av nedläggning sedan alla utom Kronblom tar bilen till stormarknaden. Att järnvägsstationen hotas mer lugnar än oroar Kronblom, svärmor får det ju svårare att komma och hälsa på. Naturupplevelser och fiske fyller en stor del av livet i Vinkelboda. Trädgården sköter han på sitt speciella sätt. Man trivs där - alldeles som Kronblom. Vi gratulerar, och må han leva!

Per Grau Møller

Foranderlige Landskaber

Dette er ikke titlen på et digt à la Oehlenschlägers "(For)underlige aftenlufter", men derimod den prosaiske titel på en ny centerdannelse inden for forskerverdenen, som beskæftiger sig med landskabshistorie. Pr. 1. oktober er der bevilget midler fra Det Strategiske MiljøforskningsProgram til at etablere et nyt center "Foranderlige Landskaber - Center for Strategiske Studier i Kulturmiljø, Natur og Landskabshistorie". Det Strategiske MiljøforskningsProgram(SMP) har som formål at skabe rammer for gennemførelsen af en stærk forskningsindsats, som kan forbedre videngrundlaget for den politiske og samfundsmæssige beslutningsproces på miljøområdet. Programmet er optaget på finansloven og finansieret af midler fra Miljø- og Energiministeriet, Landbrugsministeriet, Forskningsministeriet og forskningsrådene. Det har eksisteret siden 1992 og etableret flere forskningscentre under en række delprogrammer, hvoraf de 7 er afviklet med udgangen af 1996. Dette nye center er etableret under delprogrammet Bæredygtig arealanvendelse, hvor der i alt uddeles 24 mio. kr. årligt over 4 år. Ca. 1/3 heraf går til dette nye center.

Foranderlige Landskaber har hovedsæde ved Odense Universitet, men er et såkaldt åbent center, der integrerer en række forskellige institutioner, hvor den enkelte forsker sidder i sin hjeminstitution og arbejder på sit delprojekt under det koordinerende forskningsprojekt. De involverede institutioner omfatter både grundforskningsinstitutioner som universiteter og sektorforskningsinstitutioner som f.eks. Danmarks Miljøundersøgelser (der er repræsenteret med flere afdelinger), Forskningscentret for Skov og Landskab og flere museer, herunder Nationalmuseet og Odense Bys Museer. En del af hovedtanken med centret er at styrke de deltagende institutioners vidensgrundlag, som gerne skulle være opdateret, når centret ophører med udgangen af år 2000.

Som titlen på centret antyder, er landskabet i centrum. På tværfagligt grundlag skal vi forske i både den historiske og fremtidige udvikling i landskabet. Vi skal finde ud af, hvordan og hvorfor landskabet har ændret sig, og under hvilke betingelser og forudsætninger landskabet kan og vil udvikle sig i bestemte retninger. Det er med andre ord det menneskepåvirkede landskab, kulturlandskabet, som er i centrum for vore aktiviteter. Og det er første gang, at der er en så kraftig markering af humaniora inden for den strategiske miljøforskning.

Vi opererer med nogle udvalgte undersøgelsesområder, som vi vil bruge som udgangspunkt for vore generelle hypoteser. Områderne ligger i Østjylland, Vestjylland, Nordfyn, Vendsyssel samt omkring Møn. Disse vidt forskellige landskaber skulle betyde, at vi har mulighed for at afprøve vore antagelser under forskellige vilkår. Alle projekter vil dog ikke være involveret i lige høj grad i alle områder

og ikke have den samme tilgang til dem - nogle vil udelukke lave mikrostudier i et eller to områder, mens andre vil lave mere overordnede regionale studier og lave sammenligninger på nationalt plan.

Rent fagligt spænder centret vidt i måden at angribe landskabet på. Der er en pollenanalytiker, som kan frembringe pollendata fra søer, som kan sige noget om langtidsudviklingen i plantesammensætningen i landskabet: om det var skovklædt eller åbent græsningsland eller intensivt dyrket i bronzealderen. Han vil bl.a. lave analyser i de to nordfynske søer, Langesø og Dallund, der ligger i vidt forskellige kulturlandskaber: Langesø i et skovklædt område og Dallund sø på den mere åbne korn dyrkningsslette. Det interessante vil være, at undersøge, om og hvor langt denne forskel i forskellig landskabsudnyttelse rækker tilbage i tid, kombineret med arkæologiske fund.

Der er arkæologer, som vil prøve at udvikle og analysere kulturlandskabsmodeller for bestemte regioner i landskabet - som bekendt er det umiddelbart tilfældigt, hvilke fund der er blevet gjort, men man kan sige noget mere om den totale udnyttelsesgrad af landskabet ved at sammenholde fundene med bestemte landskabstræk. Bestemte typer af historiske landskaber skal analyseres af historikere, som vil tage fat på hovedgårdslandskabet, inddæmmede og inddigede områder, kystzonens kulturlandskab og forvaltningen af denne zone samt endelig en analyse af det moderne landbrugs forhold til elementer og strukturer i kulturlandskabet. Alle disse delprojekter kan sammenfattes under hovedoverskriften kulturmiljø.

Andre projekter belyser i højere grad natursiden. Et større delprojekt vil analysere den totale, nutidige sammensætning af planter og dyr i nogle udvalgte landområder og prøve at opstille modeller for de fremtidige konsekvenser for naturindholdet og naturkvaliteten i landskabet. Dette sker på baggrund af den nutidige situation, men også på grundlag af den menneskepåvirkning af landskabet, som har ført frem til denne situation.

I et andet projekt skal tanken om reservater for kystfugle afprøves ved at analysere konsekvenserne på fuglebestanden af forskellige adgangsforhold og udnyttelser af et kystlandskab.

Et sidste større delprojekt behandler opstillingen af forskellige fremtidsmodeller for landskabets udvikling. Dels skal der arbejdes teoretisk med disse modeller, dels skal der på computer fremstilles visualiserede billeder af forskellige landskaber under varierende betingelser. Endvidere skal der her også arbejdes med den nutidige udvikling i landbrugets arealanvendelse og med ejendomsgrænsers betydning.

Behovet for alle disse forskningsfelter er endnu mere aktuelt end nogensinde. Og det på trods af at der gennem de seneste årtier er forsket intensivt i naturspørgsmål og landskabshistorie. Og på trods af at fokus siden 1994 politisk har været rettet på kulturmiljøet gennem miljøminister Svend Aukens lancering af miljøpolitikens tredje dimension i en kronik i Politiken. Siden 1992 og indtil i sommer har det humanistiske forskningscenter Menneske og Natur fungeret under Odense Universitet. Det har været et grundforskningscenter med sæde på Hollufgård, som har forsket i menneskers opfattelser af naturbegrebet gennem de sidste 200 år. Der er her oparbejdet en værdifuld vidensbank, som har lagt grunden for fremtidige beskæftigelse med menneske-natur relationen. Vores center vil adskille sig fra dette, ikke blot rent organisatorisk-fysisk, men også indholdsmæssigt, da vi lægger større vægt på konkrete, empiriske landskabsstudier. Og da centret skal have et strategisk sigte, lægger vi stor vægt på at kunne levere resultater, der er direkte brugbare for landskabsforvaltninger i stat og amt.

Både i landskabsforvaltninger og brede kredse er det stadig en udbredt opfattelse, som ikke bare er en talemåde, at naturen opfattes som vore omgivelser, der er skabt på et naturligt grundlag og på grundlag af naturlige processer, hvorfor alt bør føres tilbage til naturens orden. Og det på trods af at landskabet siden agerbrugets indførelse for ca. 5000 år siden er meget stærkt menneskepåvirket. Erkendelsen heraf vil medføre, at man i højere grad fokuserer på, hvorfor landskabet er kommet til at se ud og fungere som det gør i dag - på godt og ondt. F.eks. er det et udbredt dogme, at der skal laves naturgenopretningsprojekter ved alle inddæmmede og inddigede områder. De er resultatet af landvindingsarbejder gennem de sidste par hundrede år, hvor mennesker har nedlagt store investeringer og megen arbejdskraft for at gøre arealerne mere anvendelige, enten som græsningsområder eller kornmarker. Mange mennesker har været involveret i etableringen og haft udkomme heraf.

Hovedsigtet i dag er, at alle disse områder skal genetableres som vådområder. Men nogle markante af disse landvindinger bør egentlig bevares som karakteristiske kulturlandskaber af kulturhistoriske grunde. Ydermere kan man ved at gøre driften i andre af disse tidligere vådområder mindre intensiv (som f.eks. til græsning) opnå en kraftig reduktion af næringsstoffer ud i vandkredsløbet og samtidig give bedre betingelser for plante- og dyreliv. Det er en kendt sag, at den største artsdiversitet egentlig opnås i kulturlandskaber med ringe næringsstofftilførsel (dvs. ingen kunstgødning), som f.eks. græsningsarealer. Diversiteten vil være langt større end i rene "naturområder", som vil være præget af vildtvoksende skov uden større lysåbninger og dermed dårlige betingelser for planter og dyr på jorden.

Ændringer i landskabsudnyttelsen vil fremtræde som mere realistiske og gennemførlige, når man erkender processerne i landskabet, både de naturlige og de samfundsbestemte, og dermed forstår betingelserne for deres ændring. Det er nødvendigt at have et langsigtet historisk syn på landskabet for at forstå dets funktion i dag og dermed grundlæggende også forstå hvilke processer der skal til for at ændre det i en given retning. Dette vil gøre landskabsudnyttelsen bæredygtig, specielt på et kulturelt grundlag, dvs. i respekt for den måde, hvorpå mennesker tidligere har udnyttet landskabet og knyttet en identitet til landskabet. Det er et af målene for centret Foranderlige Landskaber at nå frem til en uddybende bestemmelse heraf.

Per Grau Møller er lektor, lic.phil. og centerleder

*Hjemside for Foranderlige Landskaber -
Center for Strategiske Studier i Kulturmiljø, Natur
og Landskabshistorie:*

<http://www.ou.dk/Hum/ForandLand/land.htm>

Nordiska Förbundet för Kulturlandskap

Årsberättelse för 1996

Årsmötet 1996

Tema för årsmötet 1996 var "Förvaltning av kulturlandskap". Det hölls den 19 till 22 september i trakten av Stavanger i Rogalands fylke, Norge. Med utgångspunkt från det K-märkta skolskeppet "Gamle Salten", som även fungerade som hotell för årsmötesdeltagarna, gjordes utflykter till olika typer av kulturlandskap, där olika förvaltningsfrågor belystes. Efter seminariedelen av årsmötet med olika föredrag skeppades vi genom ö-världen utanför Stavanger, "Norges Egeiska hav", bl a till Ljunghedar, rekonstruerade vikingatidshus och med buss till det moderna kraftverkslandskapet i fjället.

Drygt 70 personer deltog i årsmötesförhandlingarna. Årsmötet arrangerades i samarbete med Riksantikvaren och Direktoratet för Naturförvaltning. Medel och bidrag erhöles även från de olika kommuner som årsmötet gästade.

Under 1996 firades även förbundets 10-årsjubileum.

Styrelse

Styrelsen bestod fram till årsmötet av ordförande Lena Bergils (S), vice ordförande Marita Karlsson (Fi), sekreterare Gunvor Gustafson (S), kassör Per Grau Møller (kontakt i Danmark), Liisa Eerikäinen (kontakt i Finland), Maria Nyman-Nilsson (kontakt i Sverige), Geir Sør-Reime (kontakt i Norge) Mats Nettelbladt (No) och Kurt Borella (Da). Styrelsens kontakt på Island är Birgitta Spür. Kelvin Ekeland, redaktör för Lommen är adjungerad till styrelsen.

De förändringar som skedde i samband med årsmötet var att Mats Nettelbladt och Marita Karlsson, som enligt stadgarna inte kunde återväljas, ersattes av Akse Østebrøt, Norge, respektive Annmaj Rønning, Finland.

Annmaj Rønning valdes i styrelsen till vice ordförande.

Styrelsesammanträden

Personligt styrelsemöte i Mariehamn 20-21 januari och i samband med årsmötet i september. Telefonmöten 10/3, 14/4, 22/5, 25/6, 27/8, 6/10, 3/11 och 8/12.

Medlemsfrågorna och förbundets inriktning är några av de ämnen som styrelsen diskuterat vid sina sammanträden.

Medlemstal

Redovisas i bokslutet.

Lommen

Lommen, förbundets kontaktblad, har under det gångna året kommit ut med två nummer (nr 16 och 17).

Kursverksamhet mm

NFFK anordnade den 18-21 juli 1996 kurs i lieslätter, "Lien och slätterängen", i samarbete med Ödenäs hembygdsförening och Naturskyddsföreningen Alingsåskretsen. Kursen var förlagd till Ödenäs, Alingsås.

Tillsammans med läns museet i Kristianstad i Sverige arrangerade förbundet ett nordiskt seminarium "Bevarande av värdefulla kulturlandskap". Kursen var förlagd till Bollerup lantbruksskola.

Den 4-5 oktober anordnade förbundet i Hudiksvallstrakten tillsammans med Hälsinglands Museum och LRF 1996 års "Fäbodriksdag" för aktiva fäbodbrukare.

Yttranden och synpunkter

- 1) Med anledning av en dom i Mora Tingsrätt under januari månad, som innebar en inskränkning av den fria betesrätten, uppmanade NFFK i ett brev till flera av Sveriges större skogsbolag att dessa tillsammans med en större ägarorganisation för Jordbruksdepartementet borde redogöra för fäbodbrukets och skogsbetets betydelse för skogens biologiska mångfald.
- 2) I NFFKs yttrande till Miljödepartementet över förslag till miljöbalk, SOU 1996:103 inlämnades ett antal synpunkter, bl a att skogsvårdslagstiftningen liksom kulturmiljövårdens speciallagstiftning bör ingå i miljöbalken, att begreppet "nationalstadspark" vidgas till "national-landskap", att även domesticerade arter, som hotas, skall kunna skyddas.

Internationellt

Ordföranden och redaktören deltog den 20 april i UNESCOs rådsmöte i Wien om kriterier för världsarvsområden. 18-19 april ägnades åt överläggningar med Austria nostras verkställande tjänsteman dr Arthur Spiegel och en exkursion med denne genom de flesta av Österrikes kulturlandskapsregioner.

För förbundets del knöts värdefulla kontakter, vilket direkt avspeglades i seminariet på Bollerup.

Utredningar och publikationer

Från Jordbruksverket ansöktes och erhöles medel inom anslaget för "Utbildning, information mm inom miljöstödsprogrammet" för att utforma en informationsskrift om fäbodbruk. Skriften har utarbetats under 1996 som ett samarbetsprojekt mellan NFFK och Hälsinglands museum i Hudiksvall och kommer att tryckas och distribueras under år 1997. Skriften är gratis för aktiva brukare, markägare och andra intresserade.

Kanslifunktionen

Sköts av stiftelsen Hälsinglands Museum i Hudiksvall. I övrigt svarar även kassören för en del av kanslifunktionen. De nationella kontona handhåvs av styrelsens kontaktpersoner i respektive land.

Hudiksvall 1997.08.14

Gunvor Gustafson, sekreterare

Nordiska Förbundet för Kulturlandskap

Årsmötesprotokoll 1997

Nordiska Förbundet för Kulturlandskap öppnade den 29 augusti 1997 sitt tolfte ordinarie årsmöte i närvaro av 43 medlemmar.

Årsmötet hölls i Sandbjergs Slott på Syddjylland, Danmark.

1. Årsmötets öppnande

Årsmötet öppnades av ordföranden Lena Bergils, som hälsade de närvarande välkomna.

2. Val av mötesordförande, mötessekreterare och två protokollsjusterare

Till ordförande för mötet valdes Lena Bergils. Till mötessekreterare valdes Marita Wigren-Svensson och till protokollsjusterare valdes Leif Rooth och Roland Olin.

3. Godkännande av dagordningen

Dagordningen godkändes och fastställdes med följande tillägg under punkten "övriga ärenden":

- * handlingsprogram
- * nästa årsmöte

4. Mötets behörighet

Mötet konstaterades vara stadgeenligt utlyst.

5. Information och meddelanden

Ordföranden informerade om

- * att Förbundet har beslutat att tilldela Horst Meesenburg 1997 års hedersgåva som erkänsla för det arbete han under många år utfört för att förmedla en medvetenhet om vårt kulturlandskaps helhet och olika dimensioner. Horst Meesenburg var tyvärr förhindrad att delta i mötet, men han hedrades i sin frånvaro med en applåd,
- * att en kurs om äldre lantraser hållits på Skarildhus i Vestjylland,
- * att den 13e slätterkursen i Västergötland har gått av stapeln,
- * att ett seminarium med titeln "Kulturlandskapet - Busetulandslaget" kommer att ske i Nordens Hus i Reykjavik den 19-21 september 1997,
- * att Förbundet yttrat sig över en utredning av "Kulturarvsutarmningen i Sverige",
- * att stadgarna ändrats efter förra årsmötets riktlinjer och att formuleringen redovisats i Lommen.

Geir Sør-Reime meddelade

- * att Förbundet tagit initiativ till en norsk utredning om friluftsmuseerna och bevarande av biologisk mångfald.

Kelvin Ekeland meddelade

- * att Förbundet tillsammans med bl a Centrum för Biologisk Mångfald och Naturhistoriska Riksmuseet kommer att medverka i utarbetandet av ett Etnobiologiskt lexikon.

Gunvor Gustafsson meddelade

- * att det pågår ett arbete med en informationsskrift om nyttjande av det norrländska kulturlandskapet, exemplifierat av (hö)ladan.

Följande publikationer meddelades:

- * Rapport från seminariet i Kristianstad 12-13 juni 1996 om bevarande av värdefulla kulturlandskap kan beställas från Läns museet i Kristianstad,
- * Rapport från Fäbodriksdagen 1996 kan rekvideras från Förbundets sekreterare,
- * Skriften "Fäbodskog och fäbodbruk" kan rekvideras från Jordbruksverket.

Följande internationella kontakter meddelades:

- * Förbundet har varit inbjudna till Europarådet i anslutning till ett förslag till landskapskonvention. Förslaget sammanfattas i nästa nummer av Lommen,

- * Förbundet har varit i kontakt med organisationen Euromontana med uppgift att bevaka bergsbönders och bergsjordbrukens villkor, vilka i Norden närmast berör säter- och fåbodbruket,
 - * Förbundet har ombetts anordna en exkursion i Sverige för den österrikiska grupp som inom UNESCO arbetar med kriterier för världsarvsområden.
- Inga förslag eller yttrande i övrigt har inkommit till Förbundet.

6. Styrelsens årsberättelse

Sekreteraren Gunvor Gustafsson läste upp styrelsens årsberättelse för verksamhetsåret 1996. Mötet beslöt godta årsberättelsen som lades till handlingarna.

7. Bokslut

Kassören Per Grau Møller delade ut och redogjorde för räkenskaperna för perioden 1/1 1996 - 31/12 1996. Förbundets kontoställning redovisar en reell ökning på ca 2 800 Dkr. Medlemsantalet var under året 448 ordinarie medlemmar + 24 familjemedlemmar. Antalet medlemmar har minskat i Sverige, ökat i Norge och är oförändrade i övrigt. Mötet beslöt godta kassörens redovisning och lägga bokslutet till handlingarna.

8. Skriftlig revisionsberättelse

Revisorerna Jörgen Riessen och Björn Molitor hade inkommit med en skriftlig revisionsrapport för året 1996. I revisorernas frånvaro läste ordföranden upp rapporten. Då inga frågor förelåg godkände mötet revisionsberättelsen, som lades till handlingarna.

9. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen

Styrelsen beviljades ansvarsfrihet för det gångna verksamhetsåret.

10. Val av ordförande för de kommande två åren

Ordförande Lena Bergils mandatperiod har nu löpt ut. Roger Svensson redogjorde för valberedningens förslag till efterträdare. Mötet beslöt att följa förslaget och till ny ordförande för Förbundet valdes Lisbeth Prøsch-Danielsen, pollenanalytiker från Stavanger/Trondheim.

11. Val av styrelsemedlemmar på två år

Roger Svensson redogjorde för valberedningens arbete. Vid förra årsmötet valdes Kurt Borella (DK), Annmaj Rønning (SF), Akse Østebrøt (N) och Gunvor Gustafsson (SE) med en mandatperiod på två år och sitter alltså kvar ytterligare ett år. I tur att avgå vid årets möte var Per Grau Møller (DK), Liisa Eerikäinen (SF), Maria Nyman-Nilsson (SE) och Geir Sør-Reime (N). På valberedningens förslag beslöt mötet omvälja samtliga. Styrelsen konstituerar sig efter årsmötet.

12. Val av revisorer och revisorssuppleanter

Jörgen Riessen har avsagt sig uppdraget som revisor, medan övriga är villiga att kvarstå. På valberedningens förslag valdes Olof Stroh och Björn Molitor till revisorer och Gerd-Birgit Tjomsland och Anders Myrtue till revisorssuppleanter.

13. Val av ledamöter i valberedningen

Mötet beslöt att omvälja samtliga ledamöter i valberedningen, alltså Ann Norderhaug (N), Eiler Worsøe (DK), Roger Svensson (SE) och Marita Karlsson (SF).

14. Fastställande av medlemsavgift för nästa verksamhetsår

Kassören Per Grau Møller redogjorde för styrelsens förslag för medlemsavgifter inför 1998. Efter kort diskussion beslöt mötet följa förslaget och fastställde 1998 års avgifter enligt nedanstående:

- * ordinarie medlemsavgift 200 kronor i dansk, norsk eller svensk valuta och 150 mark i finsk valuta (d v s en höjning med 50 kr resp 50 mark),
- * familjemedlemsavgift oförändrad 30 kronor respektive 20 mark,

- * studentmedlemsavgift för heltidsstuderande (nytt) 100 kronor respektive 75 mark,
 - * institutionsmedlemsavgift (nytt) 800 kronor respektive 600 mark.
- Institutionsmedlemskap medför att man får sända högst 4 personer till Förbundets arrangemang, att man får 5 exemplar av tidskrifter och publikationer från Förbundet, men att man som hittintills endast har en röst vid ev. val och andra beslut i Förbundet. Dessutom beslöt att styrelsen har rätt att förhandla fram och teckna sponsorskontrakt/avtal. Samtliga sådana avtal kommer att redovisas i Lommen.

Därefter ajournerades årsmötesförhandlingarna under en kort paus innan "övriga ärenden" togs upp

15. Handlingsprogram

Ordföranden redogjorde för bakgrunden till det förslag till handlingsprogram för Förbundet, som tagits fram att gälla för åren 1997--2005. Förslaget har varit bifogat till nr 19 av Lommen. Bakgrunden är bland annat ett minskande medlemsantal och därav försämrade ekonomi. Allt färre deltar i årsmöten och andra arrangemang. Årsmötesarrangemangen och Nordisk Bygd är allt för dyra för Förbundet. Efter en omfattande diskussion kunde ordföranden sammanfatta mötets synpunkter:

- * Vi måste tydliggöra vad vi menar med "kulturlandskap",
 - * Vi måste finna billigare, lokala arrangemang för Förbundets verksamheter,
 - * Vi skall fortsätta med Lommen, men ev. släppa Nordisk Bygd till förmån för en enklare och billigare publiceringsform,
 - * Förbundet skall behålla och intensivföra sin funktion som nätverk för medlemmar med kulturlandskapsintresse ur olika vinklingar.
- Mötet beslöt att debatten om Förbundets verksamhetsformer skall fortsätta vid nästa årsmöte och att styrelsen får ta beslut om Nordisk Bygds framtid.

16. Nästa årsmöte

Vid förra årsmötet föreslogs att 1998 års årsmöte skall hållas i norra Sverige, och handla om "infrastrukturers betydelse", t ex följa en samefamiljs vandringar i fält. Detta är inte möjligt att genomföra enligt Förbundets nya intentioner (skulle bli dyrt och vara svårt att delta i). Ordföranden redogjorde för ett nytt förslag som mötet antog med acklamation:

Förbundets årsmöte 1998 skall ske i södra Helsingland (Sverige) och handla om *fåbodsdrift*. Mötet kommer dessutom att rymma mycket tid för diskussion om Förbundets framtid och verksamhetsformer. Mötet kommer troligen att ske under sommaren, och det kommer att ges möjlighet att ta med familjen. Ett lågprisalternativ skall ordnas, t ex möjlighet att tälta.

17. Mötets avslutande

Ordföranden avslutade mötet och tackade samtliga närvarande. Därefter avtackades hon med blommor och "något sött och något nyttigt" för det enorma och mycket goda arbete hon lagt ner för Förbundet under sina 4 år som ordförande.

Marita Wigren-Svensson

Marita Wigren-Svensson
mötessekreterare

Justeras:

Leif Rooth

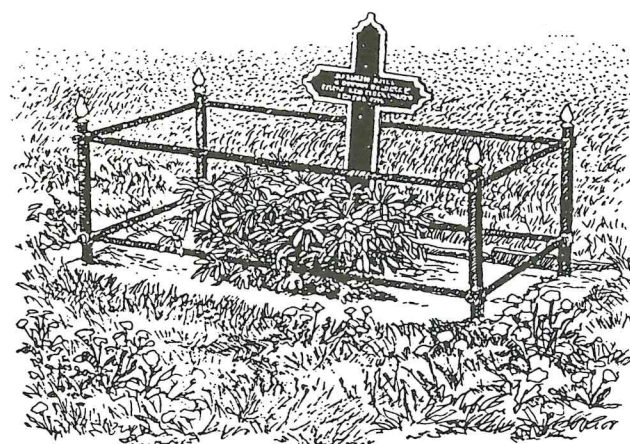
Leif Rooth

Roland Olin

Roland Olin

Hildegard Mellerup

Tyske flyktninge- og soldatkirkegårde i Skandinavien - glemte historiske kulturlandskabs-oaser

Tegningen af et gravsted i LOMMEN nr. 19 gav mig idéen til at skrive og fortælle om ovennævnte emne. Et emne jeg iøvrigt beskæftiger mig med, også i en anden sammenhæng, nemlig med 2. verdenskrigs flygtningeproblem her i Danmark.

I løbet af foråret og sommeren havde jeg lejlighed til med egne øjne at se forskellige flygtninge- og soldatkirkegårde her i landet. Jeg besøgte nogle af dem, beliggende i Jylland og på Fyn og i København og det gjorde et dybt indtryk på mig.

Men ikke kun her i Danmark har man den slags steder til minde og erindring om den "mørke tid". Både i Finland, Norge og Sverige kan man finde sådanne anlæg ude i naturen. Vores forhenværende "fjendeland" Tyskland var ophavsland til dem og har foranlediget, at disse "kulturlandskabs-oaser" blev skabt og stadig bliver vedligeholdt.

I Tyskland har man nemlig en institution, sammenslutning eller forening - hvad man nu vil kalde den -, som tager sig af disse kirkegårde.

Det er VOLKBUND DEUTSCHE KRIEGSGRÄBERFÜRSORGE med sæde i Kassel ("VDK" vil jeg følgende kalde den). Det er en institution, som har arbejdet i over 70 år med det formål, at tage sig af døde tyskere, som i udlandet har mistet livet i krig, i kamp, i fangelejr og fangsler, dvs soldater og flygtninge. VDK vil give de tyske soldater og de forfulgte civile tyskere i udlandet et værdigt hvilested efter døden. VDK arbejder for sin sag med frivillige midler, men dog for Forbundsrepublikken. Den anlægger og vedligeholder krigskirkegårde, ligesom de vedligeholder allerede eksisterende. Den samler spredtliggende grave for at skabe større, samlede enheder. Den identificerer, hvis nødvendigt og muligt, de døde og uderretter de efterladte om deres hvilested. Den arbejder sammen med regeringer

fra alle de lande, som "huser" tyske krigsdøde i deres jord, det være sig venne- eller fjendeland. For VDK arbejder uden hensyntagen til politiske, religiøse, eller andre forskelligheder.

Skønhed, værdighed og fred

"Kulturlandskabs-oaser", som jeg vil kalde disse kirkegårde, er virkelig et besøg værd. Sjældent har jeg set anlæg med sådan skønhed, værdighed og fred. Kirkegårdene eller gravpladserne er valgt at ligge i fredfyldte områder. Dels har man benyttet sig af de allerede eksisterende bykirkegårde, hvor byernes kirkegårdsforvaltninger har stillet jordarealer til rådighed for VDK. Dels har man simpelthen udvidet kirkegårdene, således at VDK har kunnet anlægge deres egne afdelinger, nænsomt i udkanten af de almindelige eksisterende gravfelter. Dels har man også valgt - og det gælder 3 steder i Jylland - at placere disse gravpladser helt for sig selv. Dette er tilfældet i Oksbøl, Grove og Gedshus, sidstnævnte 2 beliggende i nærheden af Karup.

I Danmark eksisterer der ialt 34 tyske flyktninge/soldaterkirkegårde: 19 i Jylland, 44 på Fyn, 8 på Sjælland (incl. København), 1 på Falster og 2 på Bornholm, med ialt 25.250 soldatergrave. Disse grave lå i slutningen af 40'erne spredt over 475 forskellige steder rundt omkring i landet. Det er VDK's fortjenste at disse mange, ofte enkeltliggende, grave er blevet samlet på de 34 nu eksisterende kirkegårde.

"Unbekannter Soldat"

Mange af de døde kendte man ved navn, men for en dels vedkommende var det umuligt at identificere dem, og derfor vil man ind imellem på gravstenene finde betegnelser som: "Unbekannter Soldat" eller bare "Unbekannt". Gravstenene er for de fleste steds vedkommende formet som kors af grofttillugget granit. Hver side af korsene, som er anbragt i lange rækker, bærer 2, ind imellem 3 og enkelte sågar 5 navne på hver side med oplysning om navn, fødsels- og dødsdato, og hos soldaterne også deres grad. For Oksbøls vedkommende er arealet foran og bagved korsene beplantet med lyng i lange baner. Lyng, fra Lüneburger Heide, det sted hvor "freden" for Nord-Tysklands og Danmarks vedkommende blev indgået. På Oksbøl-kirkegård hviler 1.796 døde. Det er et af de store anlæg, som dog ikke overgår størrelsen af Vestre Kirkegård's afdeling i København med 10.000 tyske døde. Oksbøl var "født" stor, dvs VDK skulle ikke her begynde med at anlægge kirkegården. Den eksisterede allerede dengang man kom hertil efter krigen. Det havde en naturlig årsag. I Oksbøl havde man nemlig den store flygtninge-lejr med 38.000 flygtninge og

mange dødsfald. Når man går langs gravrækkerne kan man se, hvem der først bukkede under: Nyfødte og småbørn og gamle mennesker.

Oksbøl flygtningekirkegård ligger som en lund, omgivet af høje træer og et naturstengærde. Ved indgangen passerer man en bygning, der delvis tjener som et samlingssted. Ikke sådan at forstå, at det er et sted til forsamlinger. Nej, men et sted, hvor man kan samle sine tanker, hvor man kan gennemgå de lange lister over de afdøde, som hviler i dette stykke jord. Alle, så vidt man kendte deres navn, kan findes, nemlig i en fortegnelse, som ligger fremme her, med navns nævnelse, resten med betegnelse: "Unbekannt". Her kommer stadigvæk besøgende - ofte langvejsfra. Og efter at de har bladet i fortegnelsen og er vandret igennem rækkerne af grave for at finde den de leder efter - ofte dog uden resultat - kan de holde "andagt" eller "samtale" med deres afdøde slægtninge.

Stilheden er en lise for sjælen

I reglen markeres midtpunktet eller baggrunden af kirkegården med et stort metal-, sten- eller trækors i enkel udformning. Nogle af disse kirkegårde har dog istedet for de lange rækker granitkors grønne velplejede, kortklippede græsplæner, hvor man til gengæld har nedlagt flade gravsten med navnene ned i græsunden og desuden har placeret nogle granitkors-grupper á 3 kors spredt over hele arealet. De, hvis navne var kendt, men efter flytningen ikke mere kunne identificeres, har man nogle steder valgt at bisætte i fællesgrav under en stor stenplade med navnene, anbragt i alfabetisk rækkefølge. Et eksempel herpå er Nyborg på Fyn.

På Fredens-Kirke kirkegård i Svendborg har man givet de krigsdøde en æresplads i skyggen af kirken. At stå på eller gå igennem disse "oaser" er en lise for sjælen. Stilheden, skønheden og værdigheden blandes med fuglesang i buske og træer. Så går tankerne og man spørger: Hvorfor måtte lille Manfred kun leve i 5 dage og hvorfor blev Franz kun 2 år gammel? Var der en mening med, at Karl Müller på sine gamle dage skulle tage afsted på flugt fra Østpreussen eller Schlesien og ende sit liv som 87-årig i en flygtningelejr i et fremmed land? Og som nu hviler her, langt væk fra sin hjemegn og familie. Men der er så meget man ikke forstår.

Agnes Miegel

En af dem, som efter krigen kunne vende levendet tilbage til Tyskland - skønt ikke til sin fødeegn i Østpreussen - er Agnes Miegel, en både skattet og forkæret tysk forfatter. Hun har digtet om Danmarks jord. Ja, en lovprisning om Danmarks jord. Hun levede i Oksbøl-lejren og talte i dette digt de dodes sag, specielt de døde småbørns sag, de døde småbørn, som blev begravet på Oksbøl flygtninge-kirkegård. Hun takker på de døde børns vegne den danske jord (underforstået de her omtalte "kulturhistoriske oaser") for, at den har givet dem ophold til deres sidste hvile, hvor de kunne blive til dansk jord, skønt de var tyske: Af jord er du kommen, til jord skal du blive.

Norge, Sverige og Finland

Også 3 andre nordiske lande har disse "kulturlandskabs-oaser". I Norge findes der 5 af disse tyske krigskirkegårde. Til den ene i Botn-Rognan/Saltdal, beliggende højt oppe ved Bodø i den inderste bugt af Saldfjorden, hvor 2.742 faldne har fundet deres sidste hvilested, blev alle enkeltliggende grave fra hele Nord-Norge overflyttet. Stedet er ikke særlig stort, kun 50 x 70 m. Men også her er et stort stenkors stedets midtpunkt og mindesmærke. Også dette sted har en bygning med opholdsrum for de besøgende, hvor der er fremlagt navnebøger over de der hvilende soldater. Dog, hvis man går over græsteppet, opdager man en navnesten for hver enkelt af de døde. Græsteppet er ellers afbrudt af spredte grupper af stenkors. I Narvik ligger en anden af de tyske soldatkirkegårde i Norge. Det er den allernordligste, der overhodet findes og har 1.473 grave. Derudover findes der en i Trondheim, en i Bergen og den sidste i Oslo-Alfaset, som er værd at nævne. Den er anlagt på marken ved en 200 år gammel gård, ved siden af en nyanlagt stadskirkegård. Den ligger i et yndigt, kuperet terræn med Holmenkollen som baggrund. Her hviler 96 faldne fra 1. og 3.112 fra 2. verdenskrig.

På 3 forskellige steder har Sverige givet de tyske krigsdøde deres sidste hvilested: I Göteborg, Helsingborg og Trelleborg. Også i Finland har VDK været med til at flytte spredtliggende grave og anlægge og vedligeholde 3 kirkegårde. En, beliggende i Helsinki-Honkanummi, har 570 tyske soldatergrave, anbragt på et 12.000 m² stort skovareal, der afbrydes af store spredte klippeformationer. En naturklippe og en naturstensmur danner, sammen med høje træer, en afgrensning af anlegget. Gravene er anlagt i små grupper, som er forbundet med hinanden via smalle skovstier. På en klippetop midt i anlægget står et højt stål kors og våger over de døde.

Mor og søn ved indgangen

Selv om jeg for Norges, Sveriges og Finlands vedkommende kun har læst mig til udformningen af disse naturanlæg, kan jeg i hvertfald for Helsinki-Honkanummi's og Rovaniemi-Norvajärvi's (Finsk-Laplands hovedstad) vedkommende livagtigt forestille mig de smukke naturlandskaber, disse kirkegårde er udformet til. Sidstnævnte - 18 km nord for Rovaniemi - er stor: 2.509 grave på et 16.000 m² stort areal. Denne gravvplads ligger på et skovareal, der rager ind i Norvasøen. Dette sted kan nås via en skovsti fra hovedvejen. Arealet er omgivet af en vold af store og mindre vandreblokke. Igennem en åbning i volden kommer man til et gravkapel, bygget af røde granitkvadre. Ved indgangen står en stor skulptur, forestillende "Mor og søn". På mindehallens vægge har man på 8 store stentavler anbragt navnene, grader, fødsel- og dødsdato på de her hvilende faldne, hvis sarkofager befinder sig i gravkapellet umiddelbart under tavlerne. På søbredden rager - omgivet af slanke grantræer - et stål kors op, et mindesmærke over de 2.509 døde.

Åh, Danmarks jord!

Åh, Danmarks jord, som tilbød os et tilflugtssted.
Giv vores trætte afdøde også deres sidste hvilested.
Udover denne fyrretræskiste og dette sand
kræver vi ingen ting for dem ud af din fylde.
Optag deres forbinte skal ind i dit mørke,
som er draget af krigens storm herhen til dig,
blæst bort som vissent efterårsløv hen over jorden.

Åh, jord, blid som en gammel kvindes hånd!
De hørte endnu - liggende på deres bære -
fortrøstningsfuldt tyrretræstoppenes brusen
som derhjemme i klitskoven på stranden.
Din havlufts åndedræt sneg sig ind i deres sidste drømme,
og de så endnu en gang
de endnu ikke ødelagte kendte stuer,
og de glemte adskillelse, flugt og brand,
og alt var som i de svundne dage.

Og igennem den tavse nat
- som om nogen havde åbnet døren -
hørtes fra det fjerne, slag af et hæst landsbyur.
Fra gaden den rullende lyd som fra en vogn,
og alt var fortroligt velkendt.
Det klirrede stille som fra en le, sat opad væggen,
og det skinnede som skæret fra en hvid kærte.
Åh, gode nabo, stille trådte du ind i stuen.
Du dufter af jord. Ræk mig din hånd. Godt, at du er der.

Og de sov ind.

Åh, jord se - kun vore hjerter græder -
Tag du, barmhjertige, vore stakkels små.
Du har bespist dem mildt med mælk og brød.
Nu vug' dem ind. For de er helt forladt.
Fra alt for meget opleven hviler de sig nu.
En frostforbrændt anemonebuket.

Over deres hjemegn, som aldrig har kendt,
stod blod og brand.
Avlet er de i kort gensynsrus.
Båret langs inddesneede landeveje.
Ak, kun nød har bøjet sig ned over dem.

Deres første regn var rædsel ved hysten af sirenerne
og flygtningsskibe var deres vugger.
De vidste ikke, hvor roligt børn ellers ligger:
i hvide senge, blidt passet af dem derhjemme.
Taget, som beskyttede dem, var - lige som kjolerne - lånt.

Du, danske jord, var hjemland af de små.
Som mor har de kun kendt dig.
I deres uskyldige øjne
spejlede sig kun dine skyers vandring.
Uskyldige munde drak tørstende din vederkvægelse.
Uskyldige hænder tog famlende din almisse.
Og din sol var deres første lykke.
Den eneste lykke, åh jord, som de her har kendt.

Åh, Danmarks jord, som har budt os et tilflugtssted.
Vi overlader din fred til vore døde.
Ud af din varetægt kan ingen fordrive dem mere.
Vi skal nok vandre videre. Kun de døde bliver, og går - som
et barn - tillidsfuld ind til dig.
Og de vil blive en del af dit støv.

Agnes Miegel
Oksbøl-lejren 1946

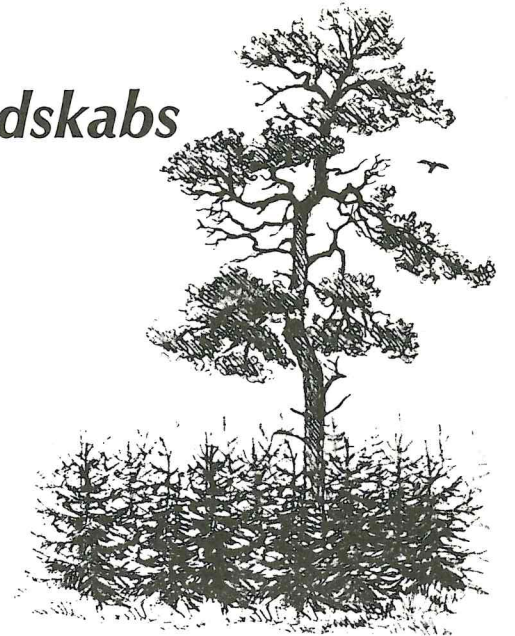
Per Grau Møller

Juletræer - det danske kulturlandskabs magelighedssymptom

En af de faste traditioner i julen er at have et juletræ. Deter en tysk borgerlig skik, der stammer fra midten af 1800-tallet, og som ret hurtigt bredte sig til nabolandene. I 1900-tallet er det blevet udbredt til alle sociale kredse i Nordvesteuropa. Det betyder samtidig et øget behov for juletræer, specielt når man som i vores velstandstider ofte i løbet af november og december måned har brug for mindst to afhuggede træer - udover det indendørs juletræ juleaften også et træ på terrassen eller i haven med lyskæder på.

Kører man rundt i det danske kulturlandskab, vil man se flere og flere små juletræsbeplantninger. Især i de seneste par år er antallet af marker med de små granvækster øget voldsomt. Der er både tale om store marker og mindre hjørner af en større mark, som er plantet til. For mig er det trøstesløst at skulle bevæge mig rundt i kulturlandskabet og se de mange juletræsbeplantningervokse langsomt frem. De byder ikke på den samme variation i landskabets udseende, som etårs afgrøder gør. Er man heldig, kan man se, at de vokser år for år, men som regel er det de samme monotone rækker af små træer, som står der. I mange tilfælde er der også brugt sprøjtemidler for at forhindre græsvækst op om træerne - det er irriterende at skulle have et juletræ ind i stuen med rester af kulturlandskabets vækster på! I bedste fald bliver juletræsmarken afgræsset af får, således at der er tale om "økologiske juletræer".

Der findes ingen statistiske opgørelser over, hvor mange og store arealer, der bliver plantet til med juletræer, men tro mig: der er tale om mange. I 1996 blev der officielt registreret ca. 2,7 mio stk. juletræer som solgt - og det er resultatet af plantninger for ca. 10 år siden. Egentlig bliver juletræer betragtet som en landbrugsafgrøde. Først når træerne når en vis højde, bliver de af kartografer klassificeret som skov (når de kan erkendes som sådan på luftfotos). Således kan juletræsmarker frit anlægges i negative skovrejsningsområder. Det vil sige, at det er et ganske ureguleret felt, som betyder, at en forventet høj markedspris for træerne fører til, at markejererens beslutning sig for at plante juletræer. Og markedet må være stort. En af Danmarks store eksportartikler er juletræer. Det gælder både sydpå til juletræets ophavsland og til vore nordiske broderlande, der lader agerbrugslandet Danmark om at producere juletræer. Det kunne hænge sammen med, at det er nemmere at skove juletræer på flade danske marker, men egentlig er det paradoksalt, at skovrige lande som Norge og Sverige importerer grantræer fra Danmark. Men spørgsmålet er, om markedsprisen fortsat vil være høj. Antallet af juletræsplantninger får mig umiddelbart til at tvivle - markedet vil blive oversvømmet om 8-10 år, og måske kommer der også juletræer fra Østeuropa?

Egentlig er alle juletræsbeplantningerudtryk for et slemt magelighedssyndrom i danske markejerers forhold til kulturlandskabet. Det er måske ikke rentabelt at dyrke korn længere, så planter man marken til med juletræer - så kan den efter en indledende forgiftning passe sig selv de næste 8-10 år. Her kan man så byde på hyggelige familieture ud for at fælde et juletræ og stå med pengepungen for at tage imod markens forrentning - eller man sælger væksterne på marken til en juletræsopkøber for det internationale marked. Mellemløsningen: at ekstensivere driften ved at sætte kreaturer eller får på græs og dermed bibeholde et åbent kulturlandskab kommer ikke på tale. Det har gennem århundreder, ja årtusinder været en fast tradition i dansk landbrug at have græsningsarealer til husdyr. For såvel store som især små, for hvem det kunne være et nødvendigt supplement eller fast basis for daglejerarbejder eller håndværk. Ved udskiftningen for ca. 200 år siden søgte man at sikre husmænd, som ikke længere kunne have dyr med i fællesgræsningen, en lille jordlod til græsning.

Det er derfor udtryk for vores magelighed og fremmedgørelse fra kulturlandskabet, at den udbredte tendens til juletræsplantning breder sig i stedet for at sætte får på græs. Vi har ellers problemer nok med vores dyrehold, som bliver lukket inde i bure i lukkede stalde (høns og svin), mens kulturlandskabet stort set ikke bruges til husdyrhold længere. Kun i Vestjylland er der tale om større kreaturbesætninger, samlet på store bedrifter. Egentlig burde der opfordres til at man holdt flere husdyr på græs, både af hensyn til landskabets udseende og for egen vindings skyld. Det vil selvfølgelig kræve et vis mindstemål af pasning og pleje, men så får man jo også et årligt udbytte i form af kød og uld. Og det kunne jo også organiseres i andelsselskaber, hvor flere (by eller landboer) gik sammen om at holde et vist antal kreaturer og delte omkostningerne og udbyttet.

Jeg vil slutte med at håbe, at alle har haft en god jul - med et juletræ, som måske har vokset på danske landbrugsarealer.

Världsarv - utan gränser

UNESCO är Förenta Nationernas organ för undervisning, vetenskap och kultur. Vid UNESCOs generalkonferens 1972 tillkom konventionen om skydd för världens natur- och kulturarv. Genom att underteckna UNESCO konventionen har 147 nationer förbundit sig att värda och bevara viktiga miljöer inom det egna territoriet. Länderna förbinder sig dessutom att stödja andra länder i deras ansträngningar att bevara vårt gemensamma världsarv. I Norden finns för närvarande 18 världsarvsobjekt. Åtta av dem ligger i Sverige.

I en gemensam broschyr presenterar Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket i Sverige landets världsarv. Det är en erbarmligt förlegad landskapssyn som avslöjas då presentationen görs: *"sju är rena (vår understrykning) kulturobjekt och det åttonde har såväl kultur- som naturvärden."* Det är som om det vore möjligt att i landskapet kunna skilja natur och kultur åt.

Det är som om Drottningholms slott skulle kunna lagts var som helst och ändå ha blivit vad det är. Istället är det ju så att det tack vare en omsorgsfull planering vid valet av plats för anläggningen har kunnat bli vad det är. Ett av långa krig utarmat land var tvunget att ytterst utstuderat arbeta med naturen för att kunna åstadkomma en slottsanläggning, som är representativ för all kunglig arkitektur från denna tid. Visserligen var inte underlaget för parken det mest gynnsamma, men det var tack vare den ekologiska kunskap tidens trädgårdsmästare hade, som den har stått sig till våra dagar.

Det är som om Lewerentz och Asplund skulle ha kunnat forma Skogskyrkogården utan att ta tillvara de förutsättningar som naturen gav dem. Finns det någon som tvivlar på de, var och en på sina sätt, geniala arkitekternas naturkänsla bör denne en stund besinna sig och fundera över varför kyrkogården bär det namn den bär.

Det är som om Birka och Hovgården skulle sakna samband med Mälarens natur. Som om en vikingatida kung skulle lägga sin gård där en rik och givmild natur inte gav grunden för en tryggad försörjning. Både Hovgården och den unga staden behövde såväl färsk mat som virke och bränsle. Det är som om vi skulle glömma sådana trivialiteter för världsarvets glans.

Det är som om Tanumsområdets enastående exempel på kontinuerlig mänsklig bosättning under åttatusen år inte skulle ha något samband med traktens natur. Det är som om Engelsbergs bruk skulle haft en mening om inte de naturliga förutsättningarna för ett industrikomplex av denna dimension hade funnits just där.

Det är som om kyrkstaden vid Luleå Gamlestad skulle fungerat för sig själv utan koppling till den näringsstruktur som speciella geografiska och klimatologiska förhållanden format i trakten. Det är som om naturmiljön skulle sakna betydelse för människors verksamhet. Istället är det ju så att den styr nästan all vår verksamhet. Detta är viktigt att veta för alla.

Sveriges "åttonde underverk", Lapplands världsarv skulle mycket väl ha kunnat presenteras med helt omvända förtecken. Hade inte Världsarvskommittén varit så tydlig i sin formulering kunde naturvårdsföreträdarnamcket väl ha bortsett från kulturens påverkan.

Så här motiverar kommittén i sitt beslut: *"Området som alltsedan förhistorisk tid varit befolkat av samerna är ett av de bäst bevarade exemplen på ett nomadområde i norra Skandinavien. Det innehåller bosättningar och betesmarker för stora renhjordar, en sed som går tillbaka till ett tidigt stadium i människans ekonomiska och sociala utveckling."*

Naturvårdsverket ska dock ha en eloge för att det i sin utomordentligt smakfulla och initierade 48-sidiga beskrivning av Lapplands världsarv upplåter två sidor åt samernas land, Lappland. Bland annat berättas att sju samebyar verkar inom Lapplands världsarv: Sörkautum, Mellanbyn, Sirkas, Jäkkåkaska och Tuorpon samt Mavas-Luokta och Gällivare skogssamebyar. Tråkigt nog avrundas avsnittet med en förnumstighet om att samhället kräver att renskötseln bedrivs med hänsyn till naturen. Det är som om samebyarnas 35 000 renar skulle varit något problem ifall samhället bedrivit sin verksamhet i Lappland med hänsyn till samernas urgamla renbetesmarker.

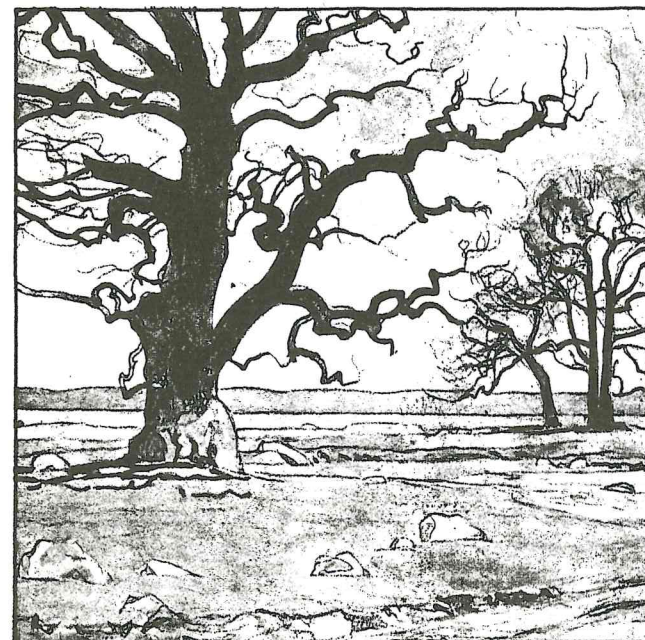
Bilda själv en egen uppfattning om hur ämnesföreträdarna behandlar sina och varandras intressen i den utomordentligt vackra och påkostade boken Världsarv i Norden. Den behandlar alla de 18 nordiska världsarven på 256 sidor. Formatet är något större än A4 och priset är 295 SEK.

I Sverige kan den beställas från Byggförlagets bokhandel, Narvavägen 19, S-114 60 STOCKHOLM. Telefon 08-665 36 50, Fax 08-667 39 49 eller e-post conny@byggforlaget.se

Lapplands världsarv beställs från Naturvårdsverket Kundtjänst, S-106 48 STOCKHOLM. Telefon 08-698 10 00. Fax 08-698 15 15.

Sven Thorsen Egelandskabet i Folketinget

Olaf Rudes vægmalerier har siden 1954 været i Folketinget. Motivet er ældgamle, krogede ege. De skaber en fornemmelse af et dansk oldtidslandskab. Uforstyrret og uforanderligt i tusind år. Virkelighedslandskab ligger ved herregården Fuglsang, midtvejs mellem Nykøbing F og Nysted. Akkurat så stemningsfuldt og tidløst som Rude har malet det.

Rudes eg genfindes let. Som mange andre træer i gamle græsgange har den ar efter dyrenes trampen. Det har givet træet en karakteristisk klumpfod.

I naturfredningens barndom mente man, at sådanne gamle ege var de sidste rester af den danske urskov. Men det forholder sig omvendt. Egen er nemlig det træ, der klarede sig bedst i bondens landskab. Gamle ege er oftest et tegn på, at et område har været udsat for en hårdhændet behandling af de bønder, der var presset til at udnytte landskabet til det yderste.

Skejtens landskab ved Fuglsang er et monument over én af de største katastrofer, der har ramt det danske landbrug: Den store kvægpest i sidste halvdel af 1700-tallet! Skejtens ege, alle sammen er af nogenlunde samme størrelse, og alderen må ligge mellem 200 og 250 år. Dog er et enkelt træ - det der står i forgrunden på Rudes billed - en generation ældre.

Skejten var i 1700-tallet en hårdt græsset strandeng med enkelte, bredkronede "sparkasse"-ege. Græsningstrykket var så hårdt, at ingen nye træer fik lov at vokse frem. Så kom kvægpesten. Det første udbrud i 1745 skønnes at have kostet et tab på 300.000 - 400.000 stykker kvæg. Og der kom nye udbrud i både 1750'erne, 1760'erne og igen i 1770'erne.

I 1777 måtte Fuglsangs bønder slagte deres besætninger for at hindre sygdommens videre udbredelse. Der var ikke længere for lidt græs til for mange dyr, der var alt for meget græs til for få dyr.

Skejten ligger så lavt, at det meste oversvømmes når der er højvande. Derfor fik engen lov til at passe sig selv. At eg spirede frem er ingen tilfældighed. Dens frøspredning er effektiv, og ingen andre træer har egens evne til at spire frem i en tæt græspels og til senere at klare de ugunstige klimaforhold på en åben strandeng. At egene kom til at stå i grupper, er heller ikke nogen tilfældighed. Egene kan kun vokse på de forhøjninger, der er tørre, når engen står under vand.

Da kvægpesten havde raset ud, begyndte Fuglsangs bønder atter at anskaffe køer. Men det gik langsomt. Egene må have passeret køernes bidehøjde, da Fuglsangs ungkreatur igen blev drevet ud på Skejten for at æde græsset i den takt det voksede frem. De åd også småtræer og buske, men egetræerne fik lov at bli stående. På varme sommerdage søgte køerne ind i deres skygge for at tygge drøv. Spredte træer gav en større græsproduktion i tørkeperioder, hvor det gjaldt om at holde på natteduggens sparsomme væde.

Godsherren havde også råd til at tænke i landskabelig skønhed. Og i 1846 var der råd til at udvide den landskabelige "engelske" park omkring Fuglsang. En af de grundlæggende idéer i den "romantiske have" var at skabe en glidende overgang mellem have og det omgivende landskab. Olaf Rude var malerlæring og kom hele sin læretid på Skejten. Edvard Grieg og Carl Nielsen kom her ofte. Sådan blev Skejten udflugtsområde.

I 1917 gennemførte godsejerfruen Bodil Neergård en frivillig fredning, så Skejten kunne bevares "i sin nuværende skikkelse". En af datidens kendte botanikere mente at køerne skulle helt væk fra området. Om det var fru Neergård, der var klogere end botanikeren, eller om det var hendes forvalter står hen i det uvisse. Men vi må glæde os over, at køerne blev på Skejten.

Olaf Rude svigtede ikke Skejten. Skejtens ege var det foretrukne motiv for de akvareller, der prydede spisestuen hjemme. Det var meningen, at de to akvareller, som Ny Carlsbergfondet forærede Folketinget, skulle omsættes til vævede gobeliner. Men dette voldte Rude så store vanskeligheder, at han i stedet blev bedt om at omsætte akvarellerne til vægmalerier, der blev overrakt Folketinget i 1954.

Europa och gammelträdens obligatoriska dödshjälp

Det finns en tysk förening som på svenska kan kallas, *Historiska träd i Europa*. Den sysslar med att dokumentera gamla träd och då främst sådana som har historisk betydelse. Målet är att finna ett sammanhang mellan naturen, historiska minnen och tankarna kring ett gemensamt Europa. Skogsattaché Ralph Schmidt på tyska ambassaden samordnar projektet i Sverige.

Vi tänker på de gamla parkekarna på västgötaberget Kinnekulle, som LOMMEN uppmärksammade i sitt förra nummer. Kanske ska vi försöka sätta dem i ett sammanhang där även alléträden i Versailles, gamla olivträd på Sardinien och idegranar i England och Skottland finns med.

I Versailles planterades alléträden på Ludvig XIV:s tid, på Sardinien finns olivträd från tiden för Jesu födelse och i Ankerwyke i England växer en idegran under vilken Johan utan land undertecknade Magna Charta 1215. En annan idegran, i Fortingall i Skottland, sägs vara Europas äldsta träd, 3000 år gammalt.

Svenska träd

Vad kan då Sverige komma med mer än Hellekisekarna? Den millenniegamla Rumskullaeken, som blev historisk i slutet av 1960-talet då den blev plats för en samlagsscen i en känd svensk film. Lindarna som står kring det stenbord i trädgården till Höjentorps herrgård i Västergötland där Karl XI skrev under indelningsverket på 1680-talet är ett annat förslag. De snart tvåhundraåriga moderträden till Åkerö- och Sävstaholmsäpplena i Södermanland. Avaeken på Fårö, som beskrevs redan av Carl von Linné. Den urgamla asken på Åskeskär i Smålands skärgård, som alltid fungerat som sjömärke. Det finns plats för flera förslag.

Eken i Södra Härene

Häromsistens dök ett uråldrigt klipp upp i LOMMENS ofantliga arkiv. Det handlade om hur den flerhundraåriga eken vid Europaväg 3 i Södra Härene för trettio år sedan undgick ödet att offras vid en omläggning av vägen. Den kanske platsar i sammanhanget. Opinionen i bygden stod på ekens sida och länsstyrelsen i Vänersborg ledd av landshövding Mats Lemne avgjorde saken till ekens fördel. Bredvid fanns en teckning från Svenska Dagbladet. Ekens karaktäristiska form gör att man söker signaturen Brus-, men förgäves.

Tittar vi på barrträd så finns en maffig gran utanför Dohnafors i sydvästra Närke och i Norrland kryllar det av tallar som närmar sig tusenårsstrecket. Men här har inga kungar gjort några minnevärda handlingar under dem. På sin höjd har någon blivit utvald som "suptall - ryppytalli" av förbönder, som velat ha landmärke för uppehållen på landsdelens oändliga färdstråk.

Enbart gamla träd

En stor gammal ek kan vara livsmiljö för närmare 500 andra arter. Enbart detta faktum borde stämma till eftertanke. Och det är verkligen på tiden, inte minst i Europeiskt perspektiv. I boken *Trees and Woodland in the British Landscape* skriver odlingshistorikern Oliver Rackham 1990: "Större delen av Europa är en kontinent med unga eller tämligen unga träd, likt en befolkning med obligatorisk dödshjälp vid trettio års ålder, man kan resa från Bologna till Aten utan att se ett träd som är äldre än 200 år."

Rumskullaeken

Gamla träd är, menar Rackham, en specialitet för England. Möjligen skulle Sverige kunna ta upp tävlan med England om det gammalträdrrikaste landet i Europa. I varje fall hävdas det då och då av biologer och naturvårdare att vårt bestånd av gamla ekar är unikt i ett europeiskt perspektiv. Detta påstående måste bygga på ett allmänt intryck från resor genom många länder.

Värdefullt privat initiativ

Åke Carlsson, som är frilansskribent och kulturlandskapsforskare med inriktning på gränslandet mellan natur och kultur, berättar i Lustgården 1995 om den dokumentation av trädjättar han och fotografen Tore Hagman gör i Västergötland.

De karaktäriserar många ekar som vägträd. I en tid utan snabba motorfordon var de lättidentifierade mötesplatser och landmärken som delade in vägarna i etapper. De sågs som en del av vägen och var under allas beskydd. Eken vid E3 i Södra Härene vittnar om en levande tradition.

I mycket är det en odlingshistorisk inventering. En gammal ek kan berätta om markutnyttjandet när den grodde. Den har också samlat information genom århundradena om vad som hänt i dess omgivning. Åke och Tore letar efter tecken på olika ingrepp i träden. Underkvistning, hamling och bränning har ofta satt spår och ökat trädens särprägel.

Hamlingen av ek tycks ha upphört för mer än hundra år sedan. De många gånger tydliga brandskadorna tycks vara allmogens sätt att protestera mot att de inte förfogade över ekarna. Vårens ris- och lövbål makades nära stammarna så hettan dödade kambiet.

Att förstöra träden så att de inte kunde användas som Kronan önskade var uttryckligen förbjudet i lag. Få tycks dock ha dömts för tilltagen. Vanan att elda vid ekarna var så djupt rotad att den levde kvar långt efter 1875 då Kronans anspråk på ekarna upphörde. Kanske var det grova hålträd man ville skapa. Ihåliga ekar har ju använts både som slätterkojor och djurkättar.

Se mer till kvalitet än arealer

Hamling och bränning skapade stora mängder murken ved och sipprande eksav, skriver Åke Carlsson. Underkvistningen blottade stammarna för solen. Dessa ingrepp i ekarna skapade idealiska betingelser för ett stort antal insektsarter och indirekt fåglar, t ex den nu försvunna mellanspetten.

Även svampar och lavar gynnades. Idag säger många vårdslöst att dessa arter hotas därför att ekskogen minskar. Snarare är det så att det är förhållandet att ekarna inte behandlas som förr, som utgör hotet. Tillspetsat kan man säga att det är militanta trädsvärmare som ibland kramar sönder de värden de vill värna.

Ett oroande faktum är att biologer och naturvårdare fortfarande tror att det är avverkning som är det stora hotet. Modern litteratur stärker påståendet. Nära nog varje ekbunden art har samma hotbeskrivning konstaterar Åke: *avverkning av de gamla träden*. Erforderliga åtgärder är lika enahanda: *ekarna måste skyddas*.

Den som vill rädda gamla ekar måste bättra på sina odlingshistoriska kunskaper. Alla gamla träd är egentligen historiska träd. Det bör vi ha i beaktande ifall vi skulle ansluta oss till den tyska föreningens projekt. I första hand gäller det att studera växtplatshistoriken och söka återfå miljön sådan den var innan igenväxningen tog fart.

"Det enskilda trädets kvalitet borde beaktas i lika hög grad som arealen ekskog" manar Åke Carlsson.

En stor del av denna artikel bygger på Åke Carlssons artikel "Ekar i Västergötland" i Lustgården 1995, (årsskrift för Föreningen för dendrologi och parkvård).

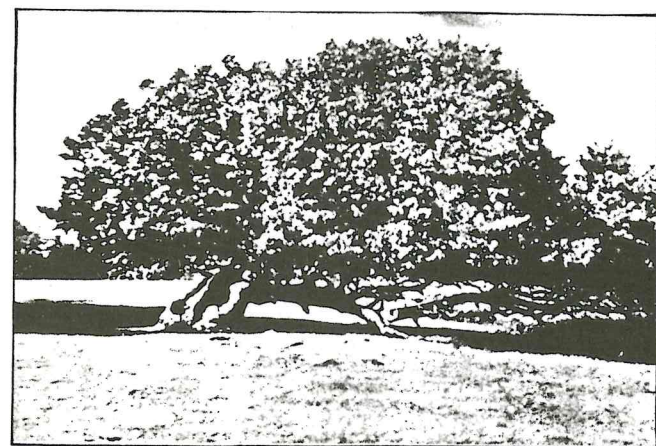
Vi rekommenderar läsning såväl av Åkes artikel, som skriften i övrigt. Redaktör är landskapsarkitekt Kjell Lundquist och innehållet är uppdelat i avsnitt om dendrologi, trädgårdshistoria, resor, notiser, recensioner och meddelanden.

Mulens, yxans och lövsnappens landskap - Hallands Väderö

Jan Lannér har vid Sveriges lantbruksuniversitets Institution för Landskapsplanering utfört ett intressant examensarbete. det handlar om naturreservatet Hallands Väderö och om hur människan där nyttjat och format skogen och träden från 4200 f Kr till 1915. Målet har varit att visa i vilken utsträckning öns "skog" är en produkt av människans bruk. Även om Jan är försiktig i sina slutsatser ger hans arbete fog för hävda att trädbestånden på ön idag är unika och att det saknas motsvarigheter till dessa levande minnen av ett mångsidigt bruk av utmarken och dess träd.

Jan ställer sig frågande till den tro som författarna till skötselplanen för Väderön har på att områden med urskogskaraktär är optimala biotoper för arter som är beroende av död ved. Han skriver "Sannolikt är många av de arter vars fortlevnad man vill försäkra sig om både ljusberoende, värmeälskande och indirekt eller direkt beroende av en hävd som tidigare.

Mina kunskaper om det hot som ett urskogsliknande tillstånd skulle utgöra mot de vedberoende insekternas, lavarnas och mossornas överlevnad är begränsad. Men i boken 'Den levande döda veden' (Samuelsson & Ingelög 1966) finner jag inga belägg för att en urskogsliknande utveckling i en tidigare hävdad ädellövskog med tidigare stora skillnader i slutenhet skulle utgöra ett optimalt tillstånd för de arter som man är så mån om att bevara. Så min fråga är - finns det vetenskapliga belägg för att det urskogslika är en optimal utveckling för Söndreskogs vedberoende arter eller är målet snarare ett resultat av bristande skötselresurser."

Lind i Nörreskog. I Nörreskog finns flera gamla lindar med tydliga spår av lövtäkt. De groteska och fantasieggande formerna som träden fått har gett dem tillnamn: Badkarslinden, Liggande linden etc.

Foto: H Vallin

En studie av Jan Lannérs arbete rekommenderas. Här följer hans egen sammanfattning:

Arbetet behandlar människans bruk av Väderön och den påverkan detta givit på skogen från bondestenåldertill 1915. Arbetets inriktning är en följd av att jag under förarbetet fann en kunskapsbrist rörande i vilken utsträckning Väderöns skog är en kulturprodukt. Att fylla denna brist blev mitt mål med arbetet.

Tyngdpunkten i arbetet ligger på perioden 1670 till 1915 där källorna till kunskap främst erhållits genom arkivstudier. dessa har omfattat ett sökande efter bild- och textmaterial som kunde ge kunskap om Väderöns skog och dess bruk. I huvudsak har jag funnit dessa vid en genomgång av handlingar rörande skogsbruket och betet i kyrkans, lantmäteriets och skogsstatens arkiv. Ett hundratal foton från ön 1890-1910 finns i enskilda arkiv eller privat ägo.

Hallands Väderös yta är drygt 300 ha och ön ligger ett par km utanför Torekov på Bjärehalvön i nordvästra Skåne. Väderön är nämnd i kung Valdemars jordebok, där Väderön återfinns mellan Ivön och Ven i den skölistan (1157-82). Troligen förlänas ön till S:ta Thoras kapell i Torekov under 1200-talet.

Denna Torekovs kyrkoutjord har sedan nyttjats som en utmark av Torekovs by fram till i mitten av 1960-talet. Sin första fasta befolkning i historisk tid fick Väderön troligen först under 1800-talet. Vid mitten av 1800-talet inför kyrkan en ordnad skogshushållning på ön. I början av 1910-talet förlorar kyrkan sin förvaltning över skogen till Kungliga Domänstyrelsen. Vid denna tid uppmärksammas också ön för sin särpräglade natur och efter opinion från enskilda och myndigheter får öns skog ett visst skydd.

Väderön är sedan 1958 avsatt som naturreservat och betraktas idag som ett unikt objekt på grund av sina stora kultur- och naturvärden. Öns rikedom på hotade vedberoende lavar och insekter tyder på en lång skoglig kontinuitet. Träden och skogen utgör också en del av ett levande kulturminne som både kan berätta för oss om ett äldre landskap och om människans bruk och varierande hävd av de olika trädslagen.

De viktigaste spåren av detta bruk är:

- Ett tidigare öppnare skogslandskap skapat genom bete och huggningar.
- De vid sekelskiftet fortfarande hävdade alsockelskogarna i öns alkärr.
- De hamlingspräglade träden, främst lind.
- Införandet av ett ordnat skogsbruk bl a genom de kvarvarande barrträden på ön.

Dessa är de främsta spåren idag och det är deras historia jag klargjort. Dessa spår är i huvudsak ett resultat av människans bruk av ön under de senaste trehundra åren.

Kulturmiljön och naturvården

Trots att Hallands Väderö klassas som unikt område med mycket stora biologiska och kulturhistoriska värden är det endast beteshävderna med lång kontinuitet som har nämnts i förslagen till skötselplan samt det som traditionellt utgjort kulturhistoriska lämningar som t ex gravrösen.

Statsmakten har emellertid framhållit i miljöpropositioner från 1987 och 1990 att någon tydlig gräns mellan kulturlandskapets naturvärden och kulturvärden inte är möjlig att dra. Hävderna är därvidlag en förutsättning för att bevara naturvärdena i kulturpräglade marker. Denna historiska kunskap är också nödvändig som underlag för att på ett kulturhistoriskt riktigt sätt kunna ta beslut om vilka åtgärder som skall göras för att bevara både kultur- och naturvärden.

Kunskapen om att sköta kulturpräglade marker som t ex ängs- och hagmarker har främst varit inriktad på grässvålen och dess restaurering, men hur ska man bevara hävderna och minnena av ett äldre bruk av träden och skogen? Man rör sig här med helt andra tidsperspektiv. För att återfå en grässvåls utseende är det decennier som räknas, men för betesskogens, skottskogens och hagmarkens träd krävs i stället sekler.

Vill vi i framtiden t ex kunna se dessa spår i landskapet måste även yxan och lövsnappens landskap få en upprättelse och inte bara mulens och liens.

Hallands Väderö är i detta sammanhang inte endast ett naturreservat med nationellt och internationellt höga naturvärden samt en plats som kan spegla ett äldre beteslandskap, utan Väderön visar också hur skogen brukats genom århundraden med skogsbete, stubbskottsbruk och hamlings. Ön återspeglar förutom detta framväxten av en ordnad skogshushållning, det svenska friluftsmåleriet samt naturskyddsintresset.

- Det var banne mig den äldsta ek jag har sett!

Åke Eriksson

- Egentligen är det rätt besynnerligt att en ek behöver flera hundra år för att uppnå samma omkrets som min man redan har.

Torwald Gahlin

Trettio miljoner till bagge

EU har klassat fyra svenska djurarter som "skyddsvärda": fjällräv varg, järv och läderbagge.

Läderbaggen är en symbol. Den tumslånga, kopparglänsande skalbaggen representerar de hundratals olika slags kryp som lever i gamla ekar. Där läderbaggen finns, finns ett myller av liv. Nu satsas 30 miljoner för att läderbaggen med sällskap ska överleva. EU står för hälften och Naturvårdsverket för hälften.

Pengarna går i första hand till skötsel av gamla ekhagar. Man har hittat läderbaggar i ett hundratal sådana från Mälardalen och söderut i landet. Det är viktigt att de hålls öppna. Ekar älskar sol och behöver en luftig miljö. Och då trivs också läderbaggens larver i mulmen. Mulm är den bruna, mjöliga massa som finns i de gamla trädens håligheter. *

K-märk !

"K-märkt" har i Sverige blivit ett begrepp för vad som folk i allmänhet uppfattar som självklart att bevara. Sådant som hör till samhällets gemensamma minnesbank. Det som ingen ska komma och tafs på. Uppfattningen har de senaste åren stärkts av TV-program och böcker som presenterat det bästa av det "K-märkta".

"K" står för Kultur, men i Kulturminneslagen finns inget som heter "K-märkt".

De självutnämnda K-spanarna Staffan Bengtsson och Göran Willis har utom sina TV-program också gett ut några böcker stämplade "K-märkt". I första boken framhålls småfrågorna som särskilt viktiga, de frågor som växer medan man grunnar på dem. Hur ska det gå för John Carlssons Essokiosk i Baggbro? Var ska vischans folk träffas när mjölk-borden smulats sönder av väghyvlar och snöplogar? Sverige försvinner. En arabshejk köpte halva svenska OK, som blev Preem. När lägger han bud på Hallings damsalong i Ystad?

K-spanarna är inte nostalgiker. Framtiden är deras kall. När de talar om gamla bensinstationer och damsalonger är det framtid de pratar. Hur ska vi klara framtiden utan Carlssons mack och Hallings salong? Ett citat:

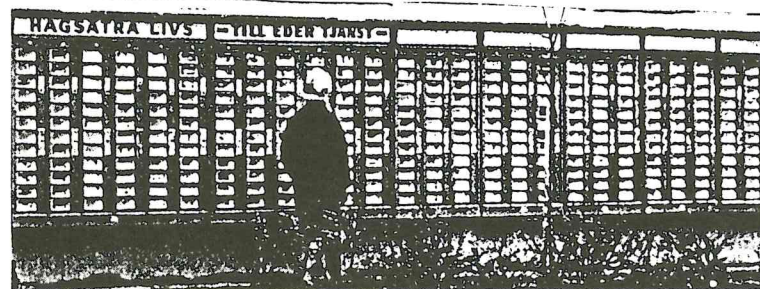
"Redan 1925 premiärbadade den legendariske snabbsim-maren Arne Borg i Saltsjöbadens friluftsbad. Det är en magnifik anläggning som är uppdelad i ett nakenbad för herrar, en mellanliggande allmän sandstrand och ett naken-bad för damer."

"På det tokiga åttio-talet var badet rivningshotat, det skulle byggas konferenshotell på badholmen. Projektet avblåstes på grund av dålig ekonomi. En byggnadsminnesmärkning hade varit på sin plats. Men Riksantikvarieämbetet fick inte till det. Istället bildades Vänföreningen Saltsjöbadens Friluftsbad, som på ideell basis driver badet. Hur länge ska de orka? Var håller riksantikvarien Erik Wegræus hus? Badar han inte naken eller är han på väg hit? Än står badet kvar. Stolt och inbjudande.

Kom igen, Erik! Sist i är en kruka."

En arbetsgrupp under kulturdepartementet - Kultur i hela landet - har noterat folkets egen "K-märkning" och satsar på en officiell kartläggning. Förslag på "K-märkning" tas emot **till 10 juni 1998.**

-Vi hoppas få in tusentals förslag på ställen, miljöer och landskap som ingen på myndigheten hittills tänkt på som skyddsvärda, säger Annika Adamson på Riksantikvarie-ämbetet, som har ansvar för projektet. -Vi ser uppropet som ett sätt att fånga allmänhetens intresse för bevarande-frågor.

Som utomstående kan man ju också hoppas, till exempel att resultatet leder till något mer påtagligt än att de kulturmiljövårdande myndigheterna får sig en ordentlig tankeställare. En folklig kulturvärdering kan göra gott. Det kanske kan bli fallet om initiativet får ett stort gensvar. Låt oss verkligen tänka till, informera alla om initiativet och sedan dränka Riksantikvarieämbetet med goda förslag på "K-märkning"!

Varför inte göra det till en Nordisk Kampanj. Riks-antikvarierna i övriga nordiska länder kan väl åtminstone få var sin kallsup. Lommen står för formulär. Kopiera och sprid som kedjebrev. Ordna lokala kampanjer för ditt "K"! Här följer adresser:

Riksantikvarieämbetet
Box 5405
S-11485 STOCKHOLM

Riksantikvarien
Museiverket, PB 913
SF-00101 HELSINGFORS

Riksantikvaren
Postboks 8196 Dep
N-0034 OSLO

Riksantikvarien
Nationalmuseet
Ny Vestergade 10
DK-1471 KØBENHAVN Ø

Rigsantikvaren
Þjóðminjasafn Íslands
Íslands Nationalmuseum
Suðurgata 41, IS-REYKJAVÍK

Landsantikvaren
Føroja Fornminnisavn
Hoivik, PB 1155
FR-110 TÓRSHAVN

PS

Med K-märkt mot månen är paret Bengtsson - Willis senaste bok på temat. I den söker de resterna av vårt en gång så uppseendeväckande moderna liv tillsammans med Sputnik, Laika, Gagarin och polarna. Ca 300 SEK.

ASSAR

Mitt förslag till "K-märkning"!

Jag vill "K-märka"

därför att

☐ Jag bifogar en bild på det jag vill ha "K-märkt".

Namn

Adress

Jag har fått information om "K-märkt" genom *Nordiska Förbundet för Kulturlandskap*.

THE PERMANENT EUROPEAN CONFERENCE FOR THE STUDY OF THE RURAL LANDSCAPE

18th session in Røros and Trondheim, Norway, from Monday 7th to Friday 11th September 1998.

The Conference will concentrate on three main themes:

1. The relevance for landscape management of research on historical landscape change - tool or critic?

- Why is research on historical landscape important?
- What is the relevance of historical landscape studies for the management of cultural heritage?

2. The role of landscape in the constitution of national and regional identity.

- Which representations of landscape are used to express national and regional identity?

3. The future of the past.

- What role will history and ecology play in the future landscape of Europe?
- What is the place of history and ecology in the landscape outside designed conservation areas?

The session will combine main sessions in the historic mining town of Røros and the city of Trondheim with field excursions to various parts of Central Norway. A post-conference field excursion to the island of Sula will be arranged for those who are interested from Saturday 12th to Sunday 13th September. The excursions will show a cross-section of inland and coastal landscapes.

Coference committee:

Professor Michael Jones, associate professor Kenneth Olwig, lecturer Gunhild Setten, Department of Geography, NTNU, associate professor Gunilla Olsson, Department of Botany, NTNU and researcher Karoline Daugstad, Centre for Rural Research, Allforsk.

More information about the conference will be available on the home page of the Department of Geography, University of Trondheim: <http://www.sv.ntnu.no/geo/>

All offers of papers and requests for further information should be sent to Michael Jones or Gunhild Setten as soon as possible.

Professor Michael Jones, Department of Geography, University of Trondheim, N-7055 DRAGVOLL.
Tel: +47-73591918. Fax: +47-73591878.
e-mail: Michael.Jones@sv.ntnu.no

Lecturer Gunhild Setten
University of Trondheim, N-7055 DRAGVOLL.
Tel: +47-73590677. Fax: +47-73591878.
e-mail: Gunhild.Setten@sv.ntnu.no

Nordens mest uppskattade och traditionsbundna kurs i lievård och ängsskötsel

Lien och slåtterängen blir tonåring!

Låt inget hindra er! Prisvärd semesterupplevelse! **Reservera 24 - 27 juli 1998.**

Kursen för alla, nybörjare såväl som de som tror sig veta allt. Praktiska övningar bland annat i slipning, lieslåtter och lövtäkt. Slåtterövningarna äger rum på några av Västergötlands vackraste och biologiskt mest rika ängar. Bland andra besöks Gantarås i Töllesjö och Västergården i Ödenäs. Läs om dem i den vackra och lärorika boken *Ängar*. Den är av Urban Ekstam, Mårten Aronsson och Nils Forshed och ingår i Naturvårdsverkets serie läromedel "Skötsel av naturtyper", LTs förlag, Stockholm 1988.

Det kommer att hållas föreläsningar om det äldre odlingslandskapet, ordnas slåttergille och förplägnas enligt äldre mathållningstraditioner.

Eiler Worsøe: *Det var godt tilrettelagt og maden var særpreget og god!*

Plats: Ödenäs cirka 2 mil söder om Alingsås. **Tid:** torsdag em 23 juli -söndag fm 26 juli 1998.

Kursledning: Karin Axelsson, Alingsås, Åke Carlsson, Siene, Kersti Ingeborn och Ewald Johnsson, Ödenäs och Ingemar Zachrisson, Hemsjö. Goda föreläsare, 7-8 utomordentliga instruktörer och lika många slipstenar.

Kursavgift: 1200 SEK inklusive mat och logi. **Förläggning:** Efter önskemål; tält, husvagn, hölada, privaturum (det senare mot tillägg 90:-/natt). **Anmälan:** Skriftligt, senast 25 maj till:

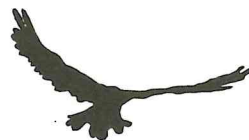
Ewald Johnsson
Ödenäs 4619, Mellomgården
S-441 95 ALINGSÅS

Telefon: +46-(0)322-531 39

NORDISKA FÖRBUNDET FÖR KULTURLANDSKAP **ÖDENÄS HEMBYGDSFÖRENING**
NATURSKYDDSFÖRENINGEN ALINGSÅSKRETSEN

med Nordisk Forbund for Kulturlandskap til Orkenøyene fra 18-25 juli 1998

Vi planlegger tur til sommeren og undersøker nå om det er interesse blant medlemmene (og evt. familiemedlemmene).

Reiseleder vil bli arkeolog Arnvid Lillehammer ved Arkeologisk museum i Stavanger. Lillehammer har vært på Orkenøyene mange ganger både privat og som reisearrangør/guide og sitter inne med et vell av kunnskaper om øyriket.

Tidspunkt: Uke 30 fra lørdag 18 - lørdag 25 juli
Reisemåte: Fly fra Bergen - Kirkwall - Bergen
evt. Stavanger - Aberdeen - Kirkwall
tur/retur

Overnatting: West End Hotel (med forbehold)
Pris: Ca. 7000 - 7500 NKR
Antall: Opptil 20 personer

Frister dette?

Meld din iteresse jo før jo heller.

FØRSTEMANN TIL MØLLA ...

Spørsmål og påmelding (ikke bindende) til Arnvid Lillehammer, Arkeologisk museum i Stavanger, Boks 478, N-4001 STAVANGER.
Tlf +47-51-84 60 60 eller Fax +47-51-84 61 99.

Ved stor interesse kan der også være muligheter for plass ved tur planlagt fra lørdag 27 juni - lørdag 4 juli.

- I år tror jeg det er dags
att börja titta på lien.

Kelvin Ekeland Hamrafjället och skiftet

Den kände svenske botanisten Eric Hultén har berättat om hur skiftet kunde förvandla blomstrande fäbodvallar till enskilda slåttermarker. En sommar under 1910-talet bodde han i en öde fäbod på det artrika Hamrafjället i Härjedalen (inte långt från Røros och naturreservatet Sølandet). Det var på grund av storskiftet fäboden stod obebodd. Nu hade Hamravallarna en enda ägare mot att tidigare varit delad mellan ett tiotal Funäsdalsbönder. Dessa hade fått andra vallar utan hus eller med dåliga. De hade därför rivit sina bästa stugor på Hamra och flyttat dem. Ägaren till Hamravallarna gjorde på motsvarande sätt. Han flyttade sina bästa stugor till Tännadalen nedanför Hamra.

"Så kom det sig, att mitt i de frodigaste fjällängar, med bete, vars make man sällan ser, ligger ett dussin obebodda stugor. Här uppe hyra nu de bönder, som ej ha nog foder på 'hemmatäkten' eller på vallarna, av den nye ägaren slåtterbitar, 'schlacht', som härjedalingensäger, och i slåttertiden bli de gamla förfallna vallarna åter bebodda."

Hultén låter det ständigt sipprande vattnet över Hamras fjällängar förklara deras frodighet. Ofta är växtligheten mer än manshö. Han nämner bland annat tolta, trolldruva, liljekonvalje, midsommarblomster, höskallra, ängskovall, blåklocka och fjällviol och talar om örternas mångfald med cirka 200 arter och en ofantlig individtäthet. Fjällvråken häckade i de branta stupen över ängarna. Han var ensamhärskaren. På fjället fanns riporna och ljungpiparen, den senare med en vissling, "som vore den fjällets egen röst".

För något år sedan mötte jag en slåtterkarl på en av de ängar, som fortfarande slås på Hamra. Han berättade om sin far, som vid slåttern alltid hade ett kort järnspett med sig, och som så snart han stötte på en sten bröt upp denna och lade den på ett större block. Slåtterängen skulle ständigt förbättras. Han nämnde också hur han som barn frågat fadern hur många grässtrån, som skulle växa tillsammans för att det skulle vara värt att ta dem med lien. Svaret kom prompt: "Sju, sedan tar du slidkniven!"

Frågespalten

Christer Boëthius har vänt sig till frågespalten med en till synes enkel fråga: Vad är en lund?

Sedan krånglar han till det. Det gäller inte bara ORDET lund, utan också NATURTYPEN lund. Begreppet har satt spår i mycket gamla ortnamn konstaterar Christer, som fortsätter, nu möter vi det mest i poesin och i *lundvegetation*. MEN vad hade lunden ursprungligen för plats och betydelse i landskapet? Är lunden en HÅVDBEROENDE naturtyp? Var den en DEL AV ängen? VART TOG DEN VÄGEN om den ursprungligen var av stor betydelse? Hur ska en lund skötas för att ge störst BIOLOGISK MÅNGFALD?

Christer slutar med att han kanske inte är så noga. Ordboken säger att *dunge* heter *lundur* på isländska. Så det är nog bara en liten skog. Men icke ska vi släppa Christer så lätt. Vad säger auktoriteterna? Aba Hæggström, Arnold Samuelsson, Eiler Worsøe, Arnfinn Skogen, Ingvild Austad, Leif Lindgren, Sven Thorsen, Lars Pålsson och alla ni andra! Låt Christer FÅ BESKED via LOMMEN!

Tjugo små hönor

*Ett tjog hönor satt i en bur
en satt vid gallret och pressades ur.*

*Nitton små hönor levde rätt tufft
en hamnade underst - blev helt utan luft*

*Arton små hönor kämpa om livsrum
en gav upp sitt och blev genast tvärstum*

*Sjutton små hönor om matplatsen brukade träta
en fick ingen plats, hon tvärt slutade äta*

*Sexton små hönor utsattes för smitta
Nästa dag stod bara fyra att hitta*

*Fyra små hönor plocka fjädrar av en kompis
som blev av med alla och frös till en klump is*

*Tre små hönor längta efter tuppen
av olycklig kärlek dog Agda på kuppen*

*Två små hönor var kvar, en sträckte på vingen
hon som stod i vägen dog utav swingen*

*En liten höna stod nu helt utan stöd
hon tappa balansen och föll så ner död!*

Notiser

Vetebrödet är turkiskt

När man tittat närmare på arvsmassan hos flera olika varianter av vete visar sig alla komma från de vilda former som växer i bergskedjan Karacadag i sydöstra Turkiet. Detta är en region med mycket gamla lämningar av en jordbrukskultur.

Det finns inga tecken på att andra vilda former av vete från andra regioner i Mellanöstern skulle ha använts då vetet togs i odling. Slutsatsen är att vetet domesticerats bara en gång och på denna enda plats. Därifrån har det sedan spritts till övriga världen. ☺

Förbud ger trivsel

Det sjösystem som binds samman av Dalslands kanal i det intressanta gränslandet mellan Sveriges största sjö, Vänern, och Norge är uppsakattat av kanotister. Varje sommar upplever 25 000 turister det omväxlande kulturlandskapet och en skenbar vildmark från kanot.

Nu blir det strängare regler. Det blir förbud mot övernattnings på mindre öar, sju nya fågelskyddsområden och längre förbudstider för fågelskyddsområdena. Det är med tvekan som de ansvariga länsstyrelserna i Karlstad och Vänersborg avstått från att också införa eldningsförbud. ☺

Nytt mykologiskt intresse

I Nederländerna skiljer man på mjuka och hårda droger. Hasch och andra produkter från hampa räknas som mjuka och kan säljas öppet. Nu debatteras hur hårda hallucinogena svampar är. De påstås inte skapa beroende. Svamp som växer på koskit lär ge särskilt häftiga upplevelser.

Det nederländska socialdepartementet utarbetar nu rekommendationer. Förmodligen accepteras mildare sorters svampar medan mer riskabla produktutvecklingar angrips.

I Sverige är toppslätskivlingen klassad som narkotika medan vikingarnas uppskattade flugsvamp går fri. ☺

Röding, krafter och bönder

Flodkraften i Sverige är hårt drabbad av pest. I stället har den mer robusta signalkraften introducerats i den svenska skal-djursfaunan. I den stora sjön Vättern har den reproducerat sig så våldsamt att den speciella stammen av röding hotas. Kraftorna åter upp ynglen på rödingens lekplatser.

I Finland, de 1000 sjöarnas land, satsar man på odling av krafter på åker. Ett projekt förbereds där lämpliga åkrar förvandlas till bassänger för krafterodling. Finland har fått EU-pengar till projektet, som inleds i trakten kring Tammerfors. Hotar krafterna också lärkor och fjärilar? ●

Hur stort är Sverige?

Sverige har kompletterat sin Natura 2000-lista. Till de 4,3 miljoner hektar som tidigare godkännts av regeringen har Naturvårdsverket nu fogat ytterligare 0,2 miljoner hektar. Därmed är ungefär 10 % av landets yta med på EU:s förteckning över skyddsvärda naturområden.

Klingavälsån i Skåne, Bornsjöområdet i Södermanland, delar av Mörrumsån, som rinner genom Småland och Blekinge samt Ottenby på Öland hör till de nya områdena. ☺

Olle Berglund kulturpristagare

Lantbrukarnas Riksförbund i Sverige har ett kulturpris som heter Ragnar Oldberg-stipendiet. Det är på 25 000 kronor. I år gick det till en av förbundets mest trogna medlemmar, Olle Berglund. Det är hans insatser som folkbildare och förmågan att förmedla insikt och sympati för bonden och hans miljö.

Olle är agronom, men som sådan särdeles mångsidig. Han har utnyttjat utbildningen som bl a journalist, filmproducent, planeringschef och programdirektör på TV. Här om året kunde han inte delta i förbundets årsmöte därför att han skulle promoveras som hedersdoktor. ☺

Horst Meesenburg mottog NFFK:s hedergåva

Vid årsmötet på Sandbjergs Slot bekantgjordes att Hors Meesenburg tilldelats 1997 års hedersgåva som erkänsla för det arbete han under många år utfört för att förmedla en medvetenhet om vårt kulturlandskaps helhet och olika dimensioner.

Mees är kanske mest stolt över de 26 år han arbetat med sin tidskrift BYGD - och hur han genom den fått ut "sitt budskap" om kulturlandskapet. Nu är den av olika skäl nedlagd. Men andra ting engagerar, t ex en ny regionplan för Danmark. ☺

-Det sägs att de flesta insekter saknar svenska namn.

-Det gör inget.
Jag ska inte ropa på dem.

STYRELSEN tar emot idéer och svarar på frågor om förbundet. Det går bra att kontakta vem som helst. Den som har ordet "*kontakt*" efter sitt namn har dock som särskild uppgift att hålla det nationella medlemsregistret aktuellt.

ORDFÖRANDE

Lisbeth Præsch-Danielsen, Riddervoldgate 17 b N-7016 TRONDHEIM. Tel +47 73 93 91 15
Arbete: Arkeologisk museum, Boks 478, N-4001 STAVANGER. Tel +47 51 84 60 68,
Privat +47 51 84 60 27, Fax +47 51 84 61 99
Email: lisbeth@ark.museum.no

VICE ORDFÖRANDE

Annmaj Rönning, Biskopsgatan 1 bost 12, SF-20500 ÅBO. Tel +358-2-251 32 40.
Arbete: Åbo landskapsmuseum, PB 286, SF-20101 ÅBO. Tel +358-2-262 04 24, Fax +358-2-235 64 91.

SEKRETERARE

Gunvor Gustafson, Sunnansjö 2534, S-824 60 DELSBO. Tel +46-(0)653 770 52, Fax +46-(0)653 770 97.
Arbete: Hälsinglands museum, Storgatan 31, S-824 32 HUDIKSVALL. Tel +46-(0)650 196 12, Fax +46-(0)650 381 86.

KASSÖR

Per Grau Møller, *kontakt*, Egevej 1, Nr. Lyndelse, DK-5792 ÅRSLEV. Tel +45 65 90 22 40.
Arbete: Kartografisk Dokumentationscenter, Odense Universitet, Campusvej 55, DK-5230 ODENSE. Tel +45 65 57 21 04, Fax +45 65 93 29 74.
Email: pgm@hist.ou.dk

Kurt Borella, Tornebjerggårdsvej 5, DK-3400 HILLERØD. Tel +45 48 17 41 81.
Arbete: Allerød kommune, Vassingrødvej 2, DK-3540 LYNGE. Tel +45 48 18 80 66, Fax +45 48 18 78 46.

Liisa Eerikäinen, *kontakt*, Vipunenvägen 14, SF-00610 HELSINGFORS. Tel +358-9-79 17 54.
Arbete: Museiverket, PB 187, SF-00171 HELSINGFORS. Tel +358-9-40 50 200, Fax +358-9-40 50 211.

LOMMEN, ISSN 1102-6553 är en tidning för medlemmar i NORDISKA FÖRBUNDET FÖR KULTURLANDSKAP

Medlemsskap kan tecknas genom inbetalning på något av förbundets postgirokonton (se nästa sida). Ordinarie medlemsskap för 1998 kostar 200 kronor i dansk, norsk eller svensk valuta och 150 mark i finsk valuta. Familjemedlemsavgift är 30 kronor respektive 20 mark. Studentmedlemsavgift för heltidsstuderande är 100 kronor respektive 75 mark. Institutioner kan lösa medlemsskap för 800 kronor eller 600 mark. Detta ger rätt till fem exemplar av Förbundets samtliga publikationer under året och rätt att sända fyra personer till Förbundets arrangemang. Röstetalet är dock ett.

Maria Nyman-Nilsson, *kontakt*, Onsjövägen 23, S-268 31 SVALÖV. Tel +46-(0)418 632 05.
Arbete: Fredriksdals friluftsmuseum, Box 7123, S-250 07 HELSINGBORG. Tel +46-(0)42 10 45 31, Fax +46-(0)42 10 45 10.

Geir Sør-Reime, *kontakt*, Salvågergata 9, N-4006 STAVANGER. Tel +47 51 89 66 61.
Arbete: Rogaland fylkeskommune, Kulturavdelingen, Postboks 798, N-4001 STAVANGER. Tel +47 51 51 68 55, Fax +47 51 51 66 74.

Akse Østebrot, Marie Wexelsensvei 4, N-7045 TRONDHEIM. Tel +47 73 91 86 69.
Arbete: Direktoratet for naturforvaltning, Tungasletta 2, N-7005 TRONDHEIM. Tel +47 73 58 05 00, direkt +47 73 58 05 83, Fax +47 73 91 54 33, Email: akse.ostebrot@dnpost.md.dep.telemax.no

Styrelsens kontakter på Island, Färöarna och Åland är

Birgitta Spur, Sigurjón Olafsson Museum, Laugarnestanga 70, IS-105 REYKJAVIK. Tel +354 553 29 06, Fax +354 581 45 53.

Símun Arge, Føroya Fornminnisavn Hoivik, PB 1155, FR-110 TÓRSHAVN. Tel +298 10 700

Marita Karlsson, V. Skolgatan 1, SF-22100 MARIEHAMN. Tel +358-18-16 887.
Arbete: Landskapsstyrelsen, PB 60, SF-22101 MARIEHAMN. Tel +358-18-25 417, Fax +358-18-17 440.

REDAKTÖR

Kelvin Ekeland, Hälsinglands museum, Storgatan 31, S-824 32 HUDIKSVALL. Tel +46-(0)650-978 04, Fax +46-(0)8-978 10 42. Email kee@environ.se

